

Psychologie vyučování a výchovy

Pedagogická fakulta MU v Brně
Prof.PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.

Psychologie vyučování a výchovy (OKRUHY)

1. **Psychologie výchovy a vyučování (předmět a metody).**
2. Dějiny psychologie výchovy a vyučování.
3. Teoretické koncepce a směry (paradigmata).
4. Psychologie v pedagogické praxi.
5. **Psychologický výzkum výchovy a vyučování.**
6. Zkoušení žáků. Školní úspěch a neúspěch.
7. Sociální formativní vlivy působící na žáka.
8. Biologické formativní vlivy působící na žáka.
9. Vztahy mezi učitelem a žákem.
10. Vztahy mezi žáky.
11. **Dificility a poruchy učení a chování.**
12. Odborné intervence v psychologii vzdělávání a výchovy.
13. Sebevýchova.

Literatura

ČÁP, J. – MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2008.

KOHOUTEK, R. a kol. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: AN CERM, 1996.

KOHOUTEK, R. *Úvod do psychologie. Psychologie osobnosti a zdraví žáka*. Brno: MU, 2006.

KOHOUTEK, R. *Úvod do psychologie. Metody poznávání osobnosti a duševního zdraví žáka*. Brno: MU, 2006.

KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: MU, 2007.

KOHOUTEK, R. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. Brno: MU, 2008.

ŘEHULKA, E. *Úvod do psychologie*. Brno: Paido, 1997.

ABZ.cz: slovník cizích slov.

MOODLINKA.ped.muni.cz

Ukončení předmětu

- V kombinovaném studiu písemná zkouška a příp. esej.
- V prezenčním studiu písemná zkouška, kterou realizuje učitel(ka) semináře k přednášce.

Základní termíny a pojmy ke zkoušce 1/2

Předmět a úkoly psychologie vyučování a výchovy, vývoj, výchova a učení, druhy učení, podmiňování, percepčně motorické učení, verbální učení, pojmové (myšlenkové) učení, učení řešením problémů, vědomosti, dovednosti, návyky, kreativita, etapy kreativity, explorace, inkubace, iluminace, specifikace, evaluace, antikreativní faktory, prokreativní faktory, třídění talentů, edukace talentů, osobnost typu O (origin), metakognice, osobnost pedagoga, náboženský typ učitele, estetický typ, sociální typ, teoretický typ, ekonomický typ, mocenský typ, logotrop, pajdotrop, příčiny školní neúspěšnosti (sociálně psychologické příčiny, biologicko psychologické příčiny, intrapsychické příčiny), globální výchova, rejekční výchova, hyperprotektivní výchova, hyperdominantní výchova, laxní výchova, kontrastní výchova, metody pedagogicko psychologické diagnostiky, subjektivní metody, objektivní metody, projekční metody, problémoví žáci, dificulty, ADD, ADHD, poruchy osobnosti, mentální retardace, demence, psychózy, zvýšená psychická tenze, psychomotorická instabilita, infantilismus, parvuloismus, disociální vývoj osobnosti, intropunitivní zaměření osobnosti, disharmonický vývoj osobnosti, parciální nedostatky poznávacích procesů, závady a poruchy motoriky, lokomoce, praxie a laterality, sociální zanedbanost, subnorma intelektových schopností, maladaptivní studijní a profesní orientace.

Základní termíny a pojmy ke zkoušce 2/2

- Rozhovor diagnostický, edukativní, reedukační, relaxační, examinační, katechetický, anamnéza, katamnéza, eufunkční informace, knock-outové faktory, analýza vztahová, kauzální, analytické studie prospektivní, retrospektivní, transverzální, longitudinální, konstituce longiligní, breviligní, medioligní, myšlenkové mapy, mindmanager, druhy inteligence podle H. Gardnera, homo creans, kreativita subjektivní a objektivní, lateralita pravá, levá, ambidextrie, lateralita překřížená, difcility a poruchy chování a osobnosti, disinhibice, flamming, persuáze, genetická a sociální determinace, sociální percepce (např. centrální tendence, implicitní teorie, efekt mírnosti, favorizace, deprecionizace, figury a pozadí, reciproční sympatie, etický kodex pedagoga, třídění symptomů, diagnostika symptomatologická, syndromologická, deklarativní, relační, kauzální (etiologická), diferenciální, prognostická, klinická, psychologická intervence, socioterapie, kognitivizace, emocionalizace, motivace, axiologizace, kreativizace, emoční opora, rady, antistresové dýchání, makaton, zrcadlení, vedení, přesahování, prožitkové kotvení, asociování, disociování, přerámcování, vcítění se, mutilace (hard, soft).
Prognózy (bona, dubia, incerta, infausta, mala, pessima, letalis).

1. Psychologie vyučování a výchovy

Předmět a metody psychologie vyučování a výchovy.

(Okruh č. 1).

Předmět

edukační psychologie

Zkoumá psychologické aspekty a zákonitosti procesu výchovy a vyučování (edukace) a socializace ve škole.

Zkoumá krátkodobé i dlouhodobé změny v psychice, osobnosti, chování a prožívání způsobené edukací a identifikací, resp. nápodobou učitele, modelu, vzoru, příkladu.

(Václav Příhoda)

Je to věda o psychologických zákonitostech permanentního a cyklického vzdělávání a výchovy dětí, mládeže a dospělých.

(Ladislav Ďurič).

Zkoumá i účinnost didaktických postupů.

Změny v psychice

- **Možné značné změny** psychiky a osobnosti se týkají:
  - vědomostí, znalostí, návyků a dovedností,
  - postojů,
  - hodnotových orientací
  - a životního stylu.
- **Pouze malé změny** lze očekávat v takových vlastnostech osobnosti, jako jsou:
  - temperament,
  - inteligence,
  - neuroticismus,
  - psychoticismus.

TEORIE A PARADIGMA V PEDAGOGICE A PSYCHOLOGII

Jde o vědecky prokázanou hypotézu nebo soubor hypotéz.

Teorie se někdy tvoří jen na základě vědecké spekulace.

Paradigma je tvořeno obecně uznávanými vědeckými výsledky, které v dané chvíli představují pro společenství odborníků model problému a model jejich řešení (KUHN, Thomas S. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha, 1997)

Psychologie jako polyparadigmatická věda.

METODA

Představuje konkrétní cestu, způsob, nástroj, pomůcku k řešení *dílčího* odborného, vědeckého, vědeckého výzkumného či experimentálního problému.

Metody jsou empirické a teoretické.

Empirické jsou *subjektivní* (např. rozhovor, dotazník), *objektivní* (např. pozorování) a *projekční* (např. kresba lidské postavy).

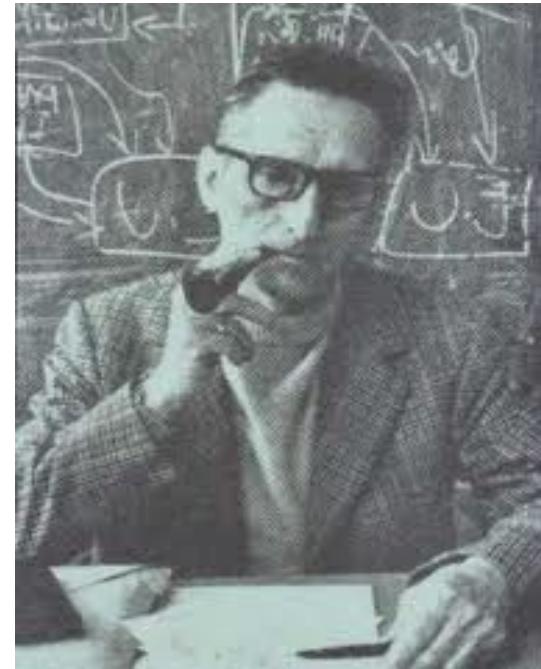
Teoretické jsou např. myšlenková analýza, syntéza, dedukce, indukce, abstrakce, analogie.

V psychologii je tradiční dělení metod na **psychometrické** (testové), které jsou osobnostní a výkonové (např. Ravenovy progresivní matrice) a **klinické** (např. anamnéza, rozhovor).

Pravidlo René **ZAZZA** (1910-1995)

- Opoždění o třetinu až polovinu stávajícího věku (do 16 let) znamená lehkou mentální retardaci.

R.Zazzo byl francouzský psycholog a pedagog.

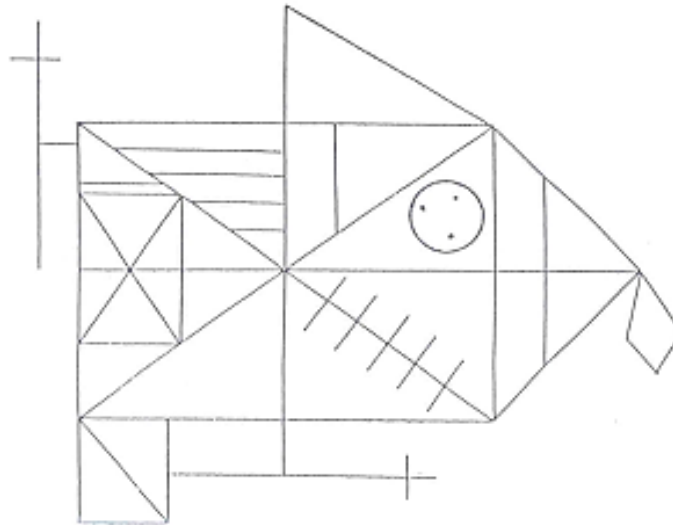
R. Likertovy posuzovací škály

- Škály na měření postojů a názorů lidí Jsou předložena tvrzení či výroky, které zkoumaná osoba označí výběrem z několikastupňové (např. pětibodové) míry souhlasu nebo nesouhlasu.
- Např. ***Naše škola má vynikající učitele***
- (1) silně souhlasím- (2)slabě souhlasím- (3)nevím- (4)slabě nesouhlasím - (5)silně nesouhlasím.

A. Reyova komplexní figura

- Objektivní švýcarská psychologická empirická diagnostická metoda.
- Diagnostika závad a a poruch CNS (organicita).
- Diagnostika a diferenciální diagnostika mentálních závad a poruch.
- Úroveň vizuální percepce a paměti.
- Schopnosti a dovednosti senzomotorické, vizuoprostorové a konstrukční.
- Nejdříve kopie, pak za 3 min. reprodukce

A. Reyova komplexní figura

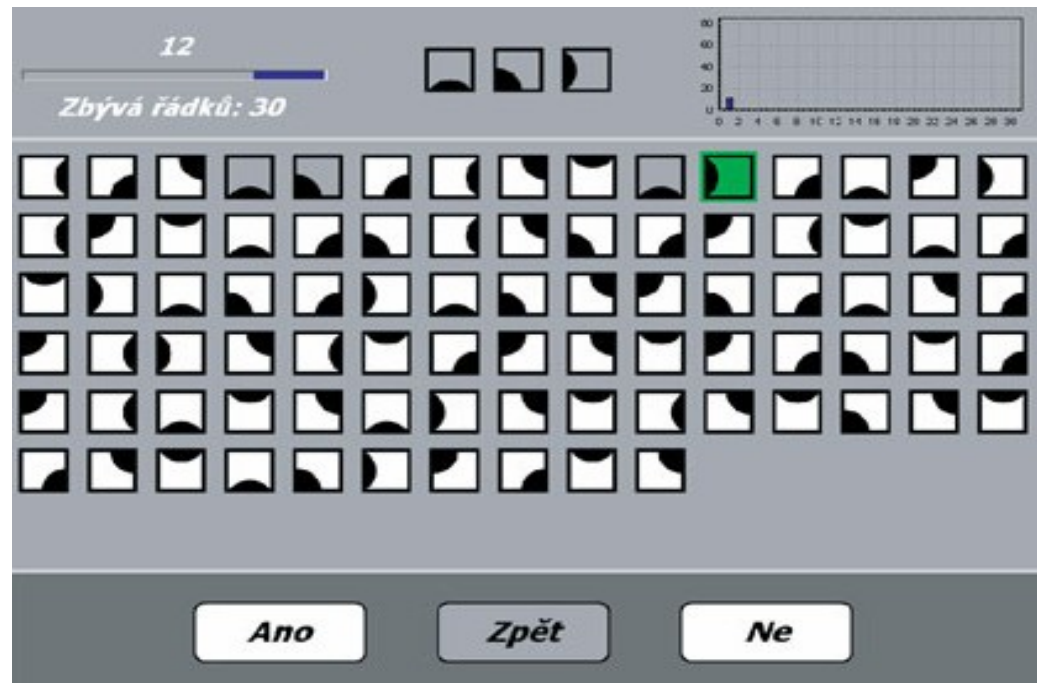
Bourdonův test

- Benjamin **Bourdon** (1860-1943) byl francouzský psycholog a univerzitní profesor. Byl zakladatelem laboratoře psychologie a experimentální lingvistiky na univerzitě v Rennes (1896).
- Jeho dnes již klasická výkonová a zátěžová psychologická diagnostická metoda měření pozornosti (Bourdonův test) se stále v praktické psychologii efektivně využívá. Např. při šetření ADD a ADHD (resp:LMD).

Bourdonův test

- Pro ADD a ADHD

Číselný čtverec

- Slouží k hodnocení úrovně koncentrace a distribuce pozornosti, pro posouzení schopnosti odolávat určité zátěži pozornosti. Pomáhá diagnostikovat ADD, ADHD (LMD).
- Jedná se o starší metodu (první příručka byla vydána již v roce 1926)
- Pro dětskou klientelu je určena varianta zpracovaná J. Jiráskem v r. 1975
- R. W. Schulze ji doporučil i jako pomůcku ke zjišťování schopnosti základní orientace, pracovní rychlosti a temperamentu
- J. Senka a J. Daniel (1969) zjistili , že tento test zahrnuje i faktory jako percepce, pohotovost, pozornost, představivost a paměť

Číselný čtverec

6	1	18	22	14
12	10	15	3	25
2	20	5	23	13
16	21	8	11	7
9	4	17	19	24

Stroopův test - instrukce

- Dostanete obrázek, kde je např. modře vytištěno slovo "černá", zeleně slovo "červená" atd.
- Nyní dostanete za úkol říct, jakou barvu mají jednotlivá slova.
- Slovní označení se vám plete a má tendenci přebít vizuální vjem.

Stroopův test

Stroopův efekt

- Jak vlastně funguje lidský mozek při zpracování více úkolů? Základy výzkumu v této oblasti položil v roce 1935 americký psycholog John Ridley Stroop. Testovaným osobám dělá problémy označit správně barvu písma, pokud je jím napsán název jiné barvy, například když slovo zelený je vytištěno červeně. Pokud chceme provést jednu činnost, která vyžaduje naši koncentraci (označení barvy), musíme potlačit jinou zautomatizovanou aktivitu (čtení). Mозek provádí automatické procesy podvědomě a nelze je jen tak snadno vypnout. Jakmile vidíme slovo, ihned si uvědomujeme jeho význam. Pokud je v rozporu s jinou informací, dochází k **interferenci** (křížení).

Multitasking (čti multitásking)

Multi=více, tasking = úkol

- **Multitasking**
- Schopnost přeskakovat mezi úkoly závisí zčásti na druhu těchto úkolů.
- Pokud nejsou ve hře protichůdné informace, které by způsobily interferenci, pak lze snadno spojovat zautomatizované činnosti (například chůzi) s obtížnějším zadáním (třeba vedení rozhovoru). Rovněž je možné zkombinovat dva relativně složitější úkoly, pokud se navzájem příliš nepodobají. Klavírista může třeba hrát novou skladbu z partitury a přitom opakovat slyšený text rychlostí 150 slov za minutu. Informaci pro obě činnosti totiž dostává dvěma různými kanály, zrakem a sluchem, aktivuje přitom dvě různá mozková centra a požadované úkony vykonává pomocí různých svalových skupin.
- Přesto však je před některými druhy multitaskingu je odborníky varováno. Dochází často k závadám a poruchám koncentrace pozornosti a ke zhoršení efektivity aktivit, zejména pracovních.

Typy symptomů a syndromů

- 1) **nahodilé**, jinými slovy řečeno zcela necharakteristické pro danou osobnost (např. tabuizované slovo při zakopnutí);
- 2) **sekundární**, u nichž se častěji vyskytují nepodstatné projevy, spíše skupinové nebo věkové, hodnotíme je jako vedlejší (např. živá mimika a gestikulace, zrcadlení, situační zdvořilost);
- 3) **centrální** jsou projevy, které přesně vyznačují specifickou individualitu osobnosti, centrální symptomy jsou velice důležité, poněvadž mají nemalý význam (např. vstřícnost, ale i nedodržování slíbených termínů, dominantnost, sebevědomí);
- 4) **kardinální či signifikantní** symptomy charakterizujeme jako projevy velmi významné, trvalé a rozhodující pro poznání dominantních vlastností a rysů dané osobnosti (např. zdůrazněná zodpovědnost, egoismus, altruismus, afektivní labilita).

Poznávací metody psychologie vyučování a výchovy

- Pozorování.
- Rozhovor.
- Dotazník (např. strukturovaný nebo volný životopis).
- Rozbor výsledků činnosti.
- Projektivní techniky (např. kresba začarované rodiny).
- Sociometrie.
- Experiment.
- Kasuistika.

Pozorování a měření

Dvojitá pozorování:

- introspekce,**
- extraspekce.**

Na základě poznání jevové (formální) stránky usuzujeme o samotné podstatě.

Pozorování má být provázeno měřením, aby bylo možno provádět nejen kvalitativní, ale i kvantitativní závěry a srovnávání.

ROZHOVOR

Jde v podstatě o verbální komunikaci.
Často se používá ke snímání anamnézy.

Standardizovaný (strukturovaný a řízený).

Nestandardizovaný (etnografický).

Semistrukturovaný (polostrukturovaný).

DOTAZNÍK

K posouzení funkčnosti rodiny byl vypracován *Dotazník funkčnosti rodiny /DFR/* (Jiří **Dunovský**), který se řídí osmi kritérii: složení rodiny, stabilita rodiny, sociálněekonomická situace vycházející z věku, rodinného stavu, vzdělání, zaměstnání rodičů, bydlení a příjmu rodiny, dále dotazník hodnotí osobnost rodičů, jejich psychický a celkově zdravotní stav, úroveň společenské adaptace, osobnost sourozence, osobnost dítěte, zájem o dítě, péče o dítě. Dotazník je použitelný i opakovaně, a proto umožňuje srovnání rodinné situace v různých životních etapách. V současné době se dotazník užívá nejen pro výzkumné účely, ale i v praxi, jako pomocný nástroj psychologů a diagnostický nástroj dětských lékařů v rámci preventivních prohlídek.

Jiří Dunovský a Marie Vodičková

Fundamentální atribuční chyba

Rakouský psycholog Fritz Heider (1896-1988)

Základní, často se vyskytující tendence při hledání příčin nedostatků či chybování:

u chybování cizích lidí podceňujeme až ignorujeme vliv situačních faktorů a přeceňujeme vliv vnitřních činitelů osobnostně dispozičních,

kdežto u sebe sama hledáme příčiny svých chyb primárně ve vnějších situačních okolnostech a ne v našich vlastních psychických a osobnostních vlastnostech a aktivitách.

Fritz Heider (1896-1988)

- Rakouský psycholog

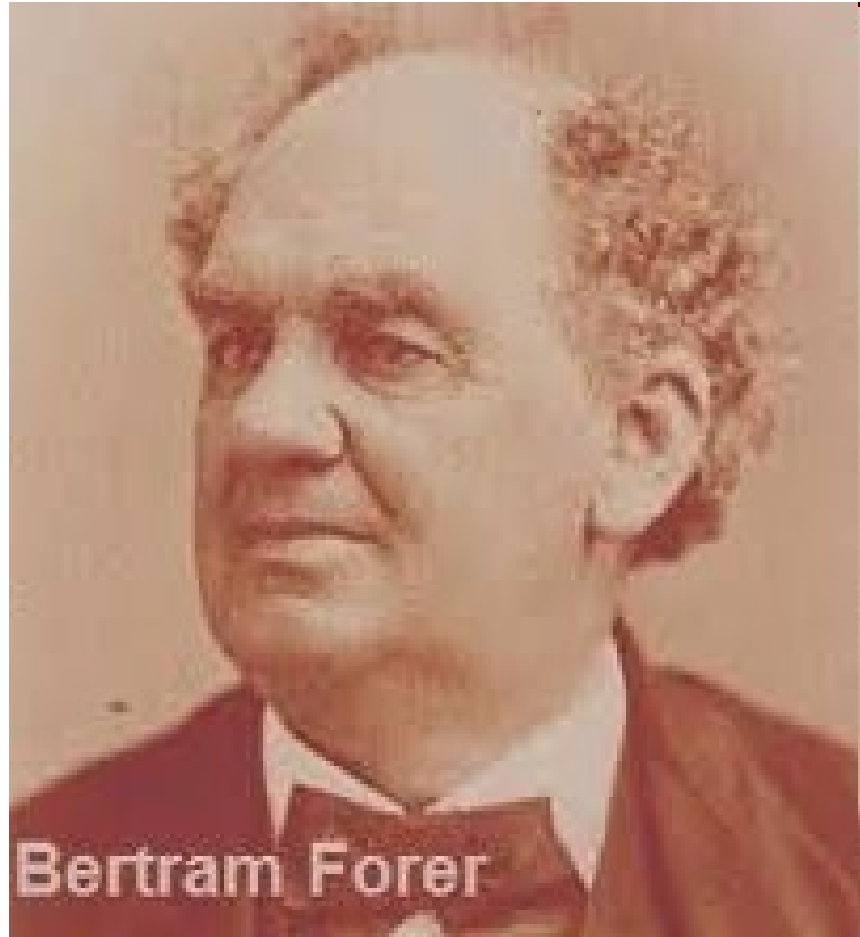

Forerův efekt

- Americký psycholog Bertram R. **Forer** (1914-2000), zkoumal v roce 1948 tzv. *horoskopový efekt*.
- Padesáti studentům navrhl, že jim vypracuje osobní posudek. Po dvou týdnech jim vypracované posudky přinesl a požádal o zhodnocení přesnosti posudku jejich osoby na stupnicí od jedné do pěti, přičemž pětka znamenala naprostou přesnost posudku. Průměrná známka byla 4,3. Studenti tedy posudky považovali za téměř přesné, odpovídající profilu jejich osobnosti.
- Potom však Forer studentům sdělil, že všichni dostali jeden a tentýž posudek, který opsal z astrologického horoskopu.
- Podkladem Forerova (resp. Barnumova) efektu bývá podvědomá psychická reakce, přílišná důvěra autoritativní osobě, heterosugesce, autosugesce, sebeklam, „selektivní myšlení“..

Bertram R. **FORER** (1914-1920)

Požadavky na empirické metody

- ***Validita*** (platnost, adekvátnost).
- ***Standardizovanost*** (normalizovanost).
- ***Objektivnost***.
- ***Reliabilita*** (spolehlivost).
- ***Kvalitativní i kvantitativní interpretovatelnost***.
- ***Ekonomičnost***.

2.a 3. Psychologie vyučování a výchovy

Dějiny edukační psychologie.

(Okruh č. 2). Viz též Pedagogická psychologie.

Teoretické koncepce a školy (paradigmata psychologie).

(Okruh č.3).

Založení vědecké experimentální psychologie

Wilhelm **WUNDT** (1832-1920).

Lékař, fyziolog a psycholog.

1879 založil experimentální psychologickou laboratoř (institut, ústav) na univerzitě v Lipsku.

W. Wundt (1832-1920)

Klasik experimentální psychologie

Hermann **EBBINGHAUS** (1850- 1909).

Kniha ***O paměti*** (*Ueber das Gedächtnis*), 1885 .

K experimentům používal bezesmyslových slabik.

Hermann **Ebbinghaus** (1850-1909)

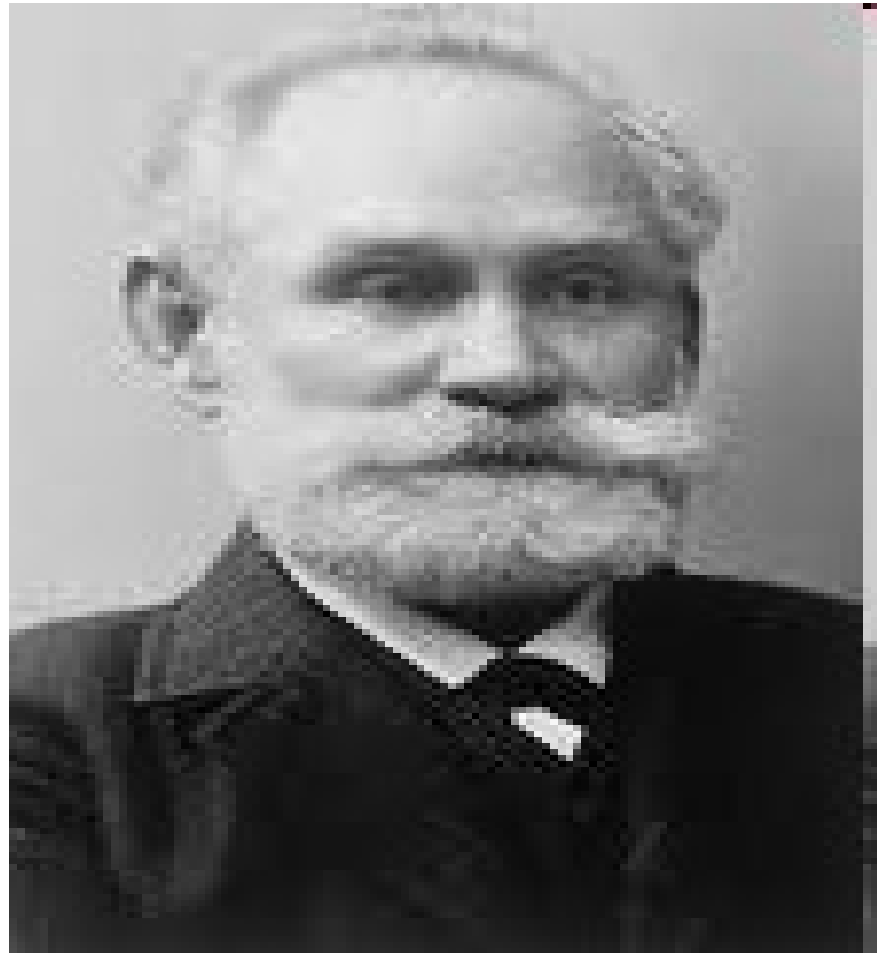
Přírodovědně orientovaná psychologie

Simplifikující (redukcionistické) tendence.

- I. P. **Pavlov** (1849-1936).
- II. Ivan Michajlovič **Sečenov**
(1829-1905).
- III. Vladimír Michajlovič **Bechtěrev** (1857-1927).

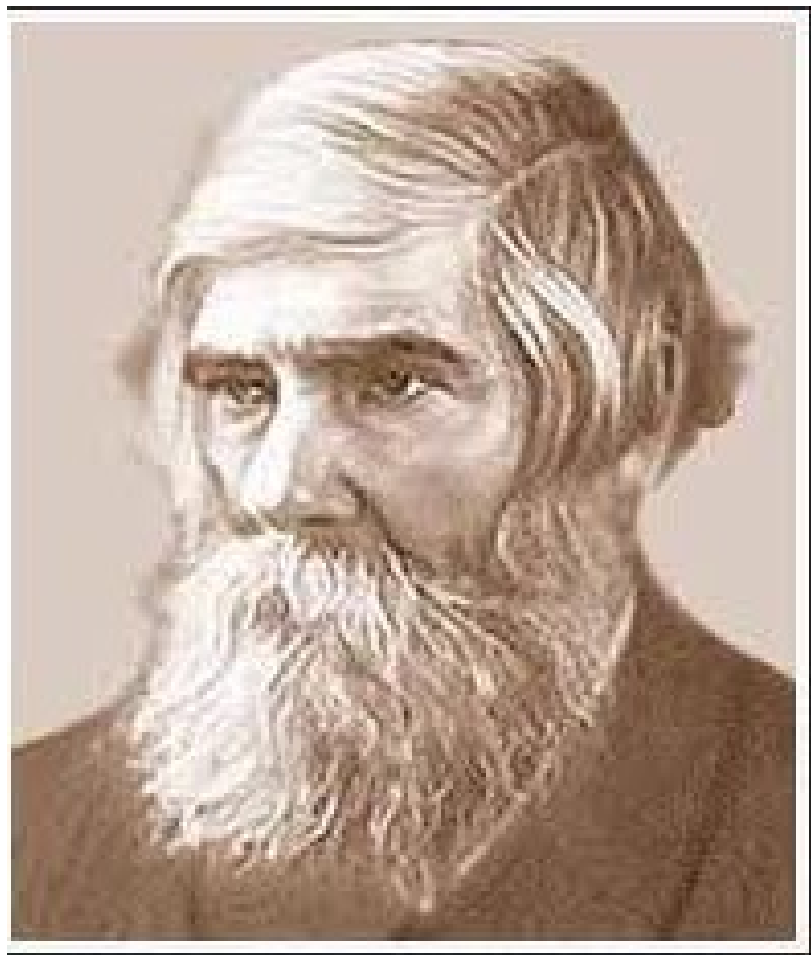
Ivan Petrovič **Pavlov** (1849-1936)

Ivan Michajlovič Sečenov (1829-1905)

Vladimír Michajlovič **Bechtěrev** (1857-1927)

Zoopsychologie a pedagogická psychologie

Konrad **Lorenz**
(1903-1989).

Vtisknutí.
(Imprinting).

Nobelova cena.

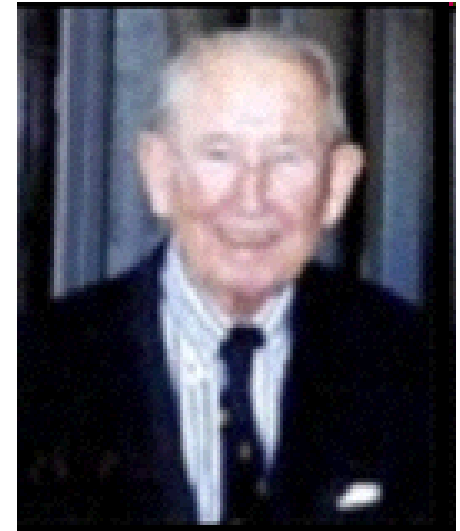

Současné biologizující teorie

- Paul D. Mac Lean (1978) liší:
- -----mozkový kmen: „*ještěr (plazi) v nás*“, vývojově nejstarší část mozku, související s *pudy*.
- ----limbický systém (mezimozek): „*savci v nás*“, souvisí s funkcí *emocí*.
- ----mozková kůra (neocortex): „*člověk v nás*“, souvisí s funkcí *intelektu*.
- .

Paul D. Mac **LEAN** (1913-2007)

- Americký neuropsycholog

Structogramy a triogramy trojjediného mozku

- Zpravidla dominuje jedna část mozku, druhá největší část má korigující funkci a třetí část se prakticky neprojevuje.
- **Struktogram** znázorňuje „poměr sil“ tří mozků: v kruhu je každá oblast mozku reprezentována jednou kruhovou výsečí. Čím větší podíl kruhu výseče zaujímá, tím pronikavější vliv má tato část mozku na život jedince.
- Zaujímá-li největší plochu zelená výseč, pak dominuje kmenový mozek a dotýčný se vyznačuje vyzařováním sympatií, kontaktností a senzibilitou.
- Je-li pak největší červená výseč, potom má vedoucí roli mezimozek, což se projevuje výkonností, schopností podstupovat rizika, profilovat si vlastní osobnost a strhávat ostatní.
- Modrá výseč odráží velký mozek. Lidé s velkým podílem modré se vyznačují ostrou myslí, důrazem na kvalitu, intelektuální přesvědčovací silou, ale také určitou potřebou odstupů.
- Obraz kotouče struktogramu má značnou vypovídací schopnost a dospěje se k němu jednoduchou metodou souboru otázek a odpovědí.
- K tomu aby si člověk uvědomil, s jakými vlastnostmi musí žít a s jakými vlastnostmi u něho budou muset počítat ostatní, údajně stačí zodpovědět 39 otázek.
- Podle těch, kteří se s metodou struktogramu seznámili, je věrohodnost barevného kruhu vysoká zřejmě i proto, že jim přinesla potvrzení dosavadních dílčích odhadů vlastní osobnosti. Mimo jiné se zobrazení struktogramu dostává do povědomí mnohem lépe než čísla či grafy a zároveň je přístupné všem třem částem mozku.
- Termín **struktogram** se **používá** pro metodiku sebepoznání, **triogram** pro metodiku poznávání biostruktury trojjediného mozku druhých lidí.

Structogramy a triogramy

- Metoda struktogramu a triogramu není samoučelná. Díky nim se člověk o sobě víc dozví, chápe lépe ostatní a může být mnohem úspěšnější ve své profesi a spokojenější v osobním životě.
- Struktogram a triogram mají zvláštní důležitost pro vedoucí pracovníky (napomáhají jednak poznat lépe sebe a tím si vytvořit osobitý styl, používat prostředky a metody, které se k nim přesně hodí, získat lepší přehled o vlastnostech svých spolupracovníků a naučit se je respektovat) a pro osoby, jež přicházejí do styku s klienty či se zákazníky (využití přispívá k osvojení techniky prodeje odpovídající jejich osobnosti, a schopnosti lépe působit na zákazníka). Správným rozpoznáním a zařazením osobnostních vlastností lze efektivně působit na rozhodovací procesy zákazníků.
- Pokud u spotřebitele dominuje kmenový mozek (největší je zelená výseč), působí na něj především podněty, které v něm evokují dojem tradice a spolehlivosti, pohody, klidu a lidského tepla.
- Je-li jednání spotřebitele řízeno hlavně mezimozkem (červená výseč), reaguje na impulsy, které vyjadřují dynamiku, výkonnost, autoritativnost a průbojnost.
- Osoby ovládané převážně velkým mozkiem (modrá výseč) lze upoutat tím, co slouží k zajištění budoucnosti a zprostředkovává individualitu, racionalitu a odbornost.
- (Rolf W. Schirm)

Rolf W. Schirm, švýcarský antropolog (zemřel 1997)

Rolf W. Schirm

Současné biologizující teorie (druhý mozek)

- Metaforický výraz pro „*druhé mozkové centrum*“, za které je některými odborníky považován enterický nervový systém, neurogastrointestinální trakt, který má vliv i na duševní procesy a stavy a na imunitu člověka.
- Patrně první použil výraz druhý mozek profesor Kolumbijské univerzity a vedoucí *Departmentu of Pathology and Cell Biology* Michael D. **Gershon** v roce 1998, když vydal knihu ***The Second Brain***.

Michael D. **GERSHON**

Behaviorismus

Chování je určeno (determinované) stimuly (učení) všeho druhu.

John Broadus WATSON (1878-1958):

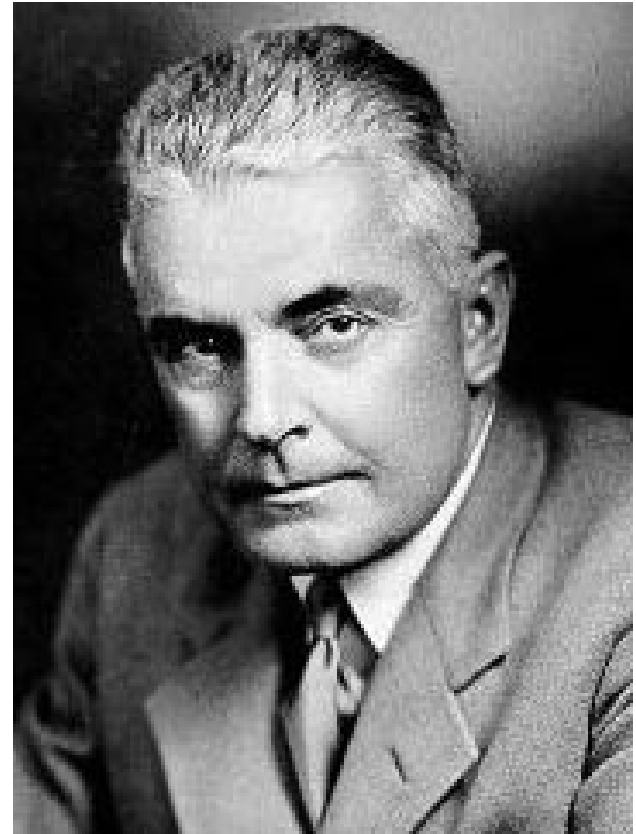
zakladatel S- R teorie – behaviorismu.

Stimulus.....(Black Box).....Respon

- zpevnování reakcí (svědomí) – zvyky – učení, výchova;
- Identifikace, imitace;
- nevědomí a genetiku takřka neuznává;
- názor a lidskou povahu je neutrální (i povahu lze „učit“.

John Broadus Watson (1878-1958)

Pokus s bílou krysou,
(nikoliv králíčkem)
hlukem a
Albertem (9.měs.)

Neobehaviorismus

Burrhus Frederic SKINNER

(1904 – 1990).

Americký psycholog

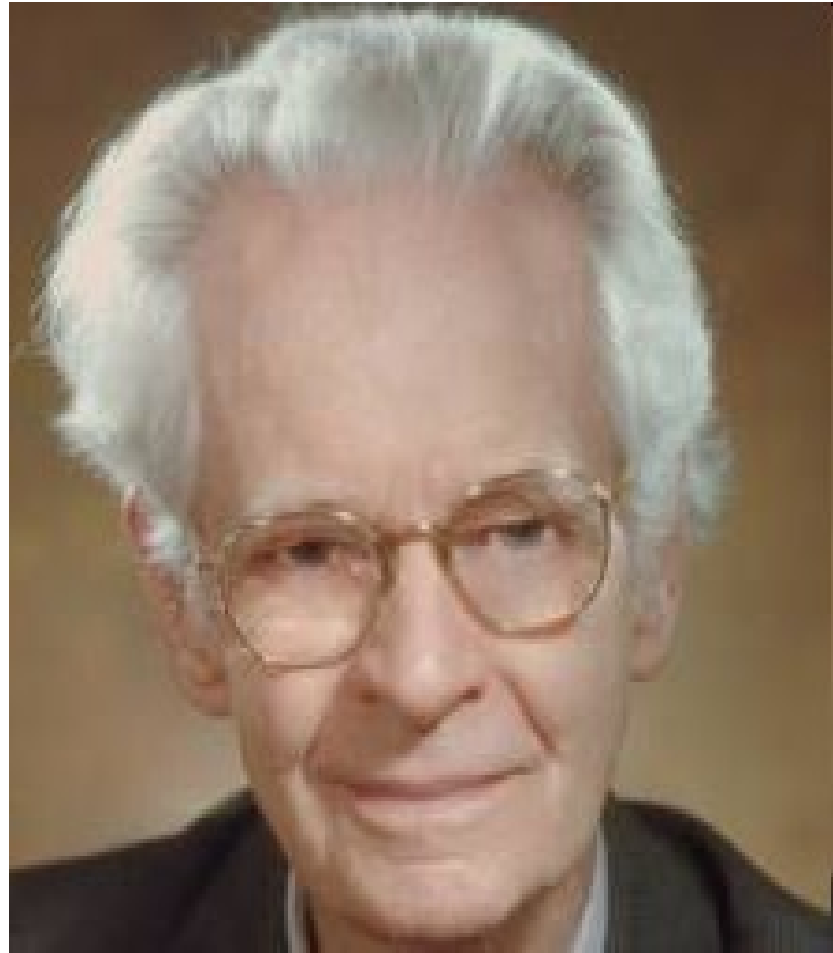
– $S \Rightarrow O \Rightarrow R$

– O – intervenující proměnná (NAVÍC)

(o - „drivy“, popudy, pudy, motivy, potřeby, zájmy, hodnoty, ideály, přesvědčení).

Operantní podmiňování (pokusy s holuby).

B.F. Skinner (1904-1990)

Kognitivní behaviorismus

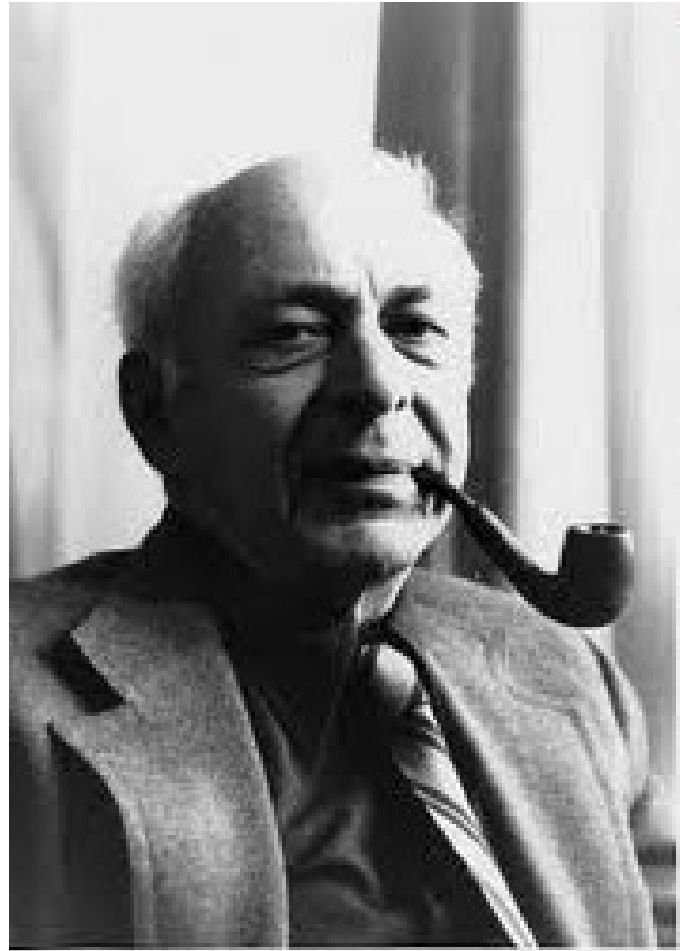
Julian B. **ROTTER** (nar. 22.10.1916).

Autor teorie LOCUS of CONTROL, což je místo či centrum odkud je člověk převážně řízen, ovládán, manipulován- může být **vnitřní** tedy řízení vlastním svědomím, psychikou (takové lidi nazval **internalisty**) a osobností nebo **vnější** tedy primární řízení mimo vlastní svědomí, psychiku a osobnost (takové lidi nazval **externalisty**).

Tato teorie připomíná teorii *zrcadlového a kompasového* JÁ (Charles Horton **COOLEY** /1864-1929/).

Julian B. Rotter

Kognitivně – behaviorální psychologie

Albert **BANDURA** (nar. 4.12.1925).

Autor teorie sociálního učení.

Self-efficacy – sebeúčinnost, vnímaná vlastní zdatnost (nezdolnost- *hardiness*) sebedůvěra, víra ve vlastní schopnosti a možnosti, v možné sebeuplatnění.

Self jako základ osobnostní identity.

Albert Bandura

Gestaltistická psychologie

Gestalt – tvar.

Psychické jevy jsou celostní fenomény.

Lépe je pochopíme, budeme-li je vnímat jako uspořádané, strukturované celky, než když je budeme rozkládat na části.

Tvar je komplexní nadsumativní kvalita (melodie není jen součet tónů).

Vysvětlení smyslových klamů.

Zákonitosti vnímání.

Tendence k vnímání kontinuitního či pregnantního tvaru, vidět linie nepřerušeně a neúplné formy jako úplné.

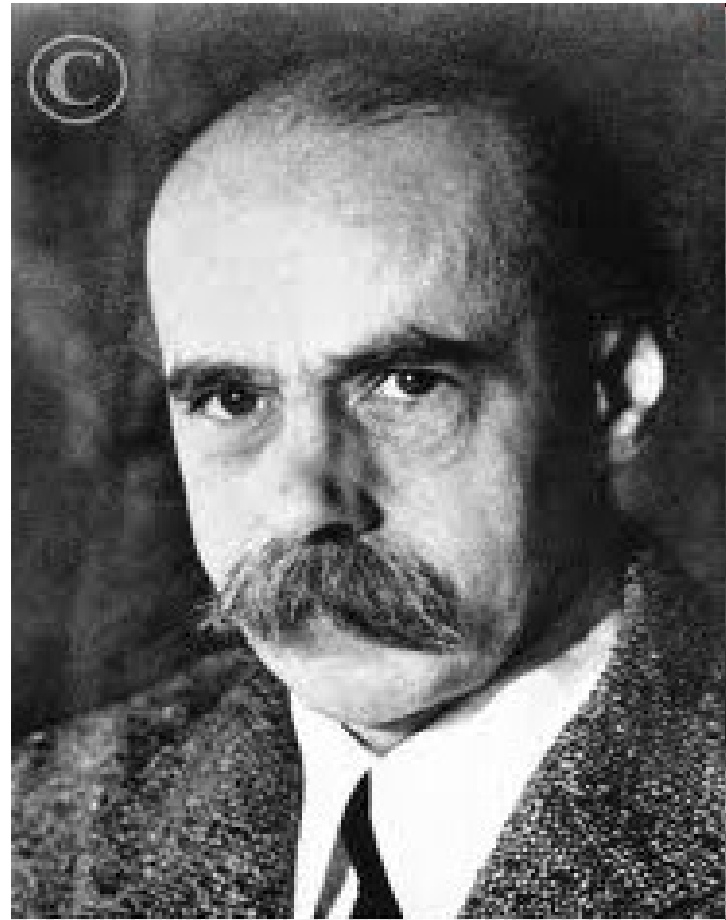
Vnímání zdánlivého pohybu (Fí fenomén či efekt).

Gestaltističtí psychologové

Max **WERTHEIMER** (15.4.1880 v Praze – 12.10.1943)- objevitel tzv. *fí fenomenu* či fí efektu (jednotlivé podněty vyskytující se rychle po sobě jsou vnímány jako celek – tvar).

Zakladatel celostní psychologie.

Max Wertheimer

Wolfgang Köhler

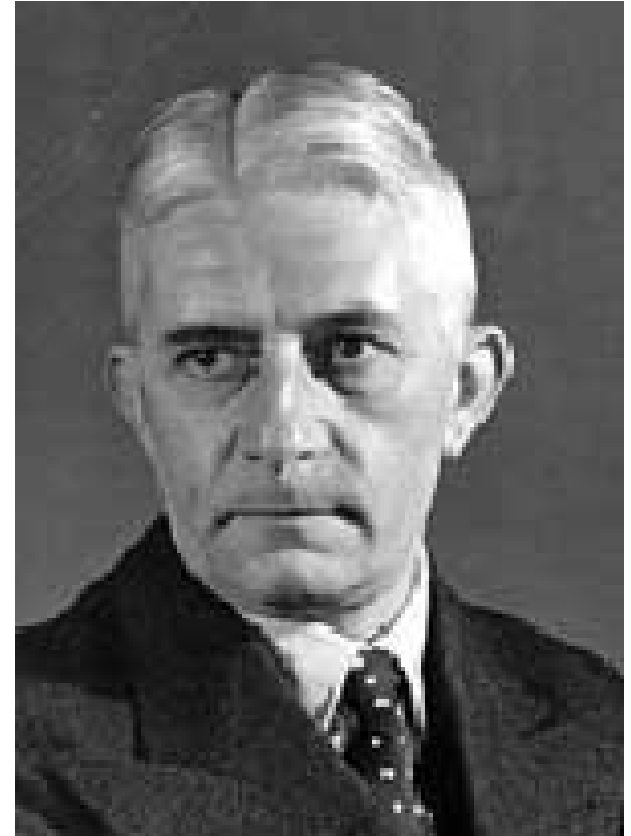
(1887-1967)

Celostní, tvarová (Lipsko)
psychologie.

Spoluzakladatel
celostní psychologie.

Pokusy se
šimpanzem Sultánem.

Spojil dvě tyče kvůli banánu
(teorie učení vhladem).

Psychoanalýza

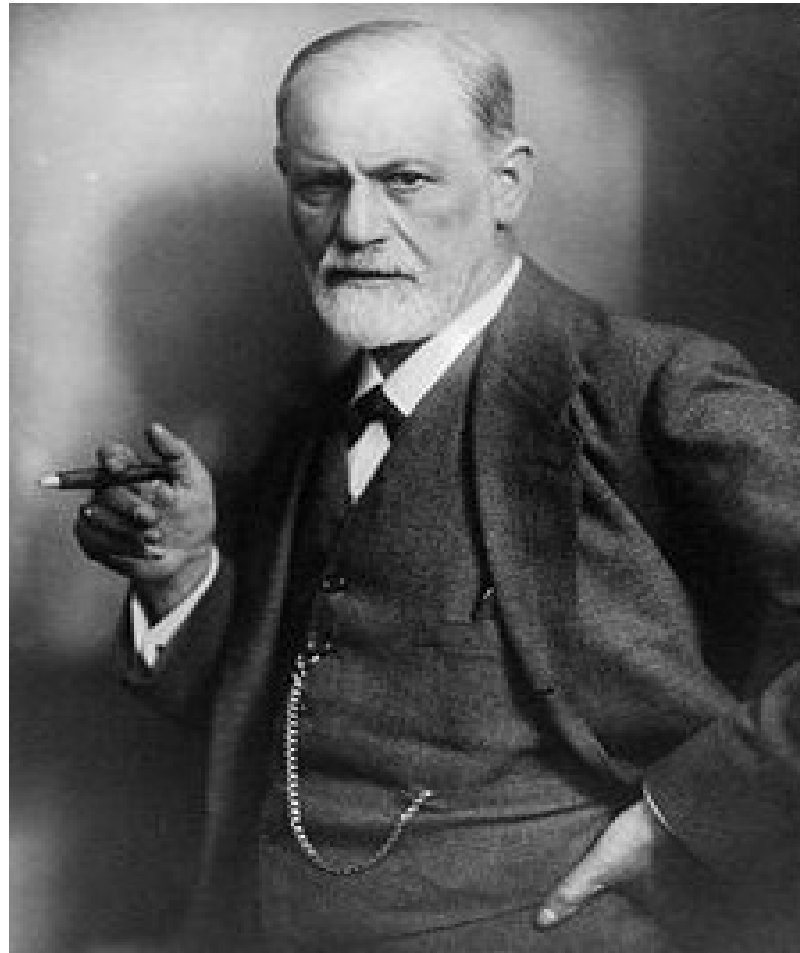
Sigmund FREUD

(16.5.1856 v Příboře – 23.9.1939 v Londýně).

- Vrstvy (struktura) osobnosti (id, ego, superego-svědění, nadvědomí);
- vědomí, předvědomí, podvědomí, nevědomí;
- maximalizovaná role nevědomí (ledovec);
- 2 základními pudy (motivy) determinující chování a prožívání:
  - EROS (sex, libido, pohlavní pud);
  - THANATOS (agrese, pud ke smrti);
- Oidipovský komplex;
- Elekťin komplex;
- Bariéry osobnostního růstu: nevědomé konflikty a fixace.

Sigismund Šlomo **Freud**(nar. 1856
v Příboře, zemřel 1939 v Londýně)

Individuální psychologie

Alfred ADLER (7.2.1870 – 28.5.1937).

ZAKLADATEL INDIVIDUÁLNÍ PSYCHOLOGIE

Teze: „*Dítě je otcem muže*“.

Psychologická pozice člověka:

- *touha po moci;*
  - *teorie vrozeného komplexu méněcennosti;*
  - *záporný i kladný význam některých komplexů;*
  - *zkušenosti plastických chirurgů;*
  - *sourozenecká konstelace;*
  - *životní plán či styl.*
-
- Budování pedagogicko psychologických poraden v USA

Alfred ADLER

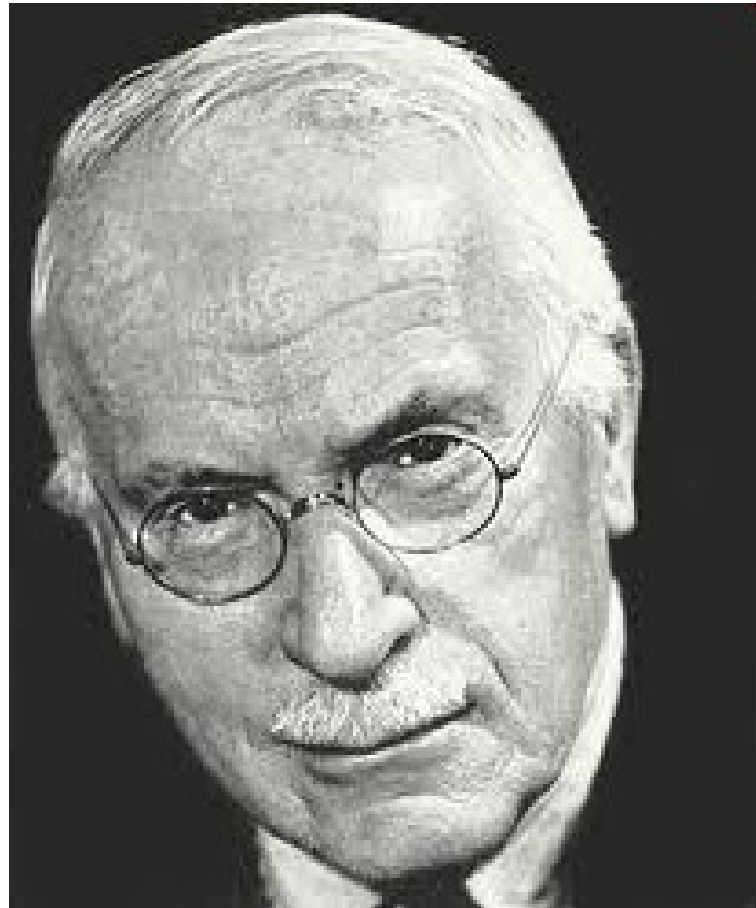
Analytická psychologie

Carl Gustav JUNG
(26.7.1875 – 6.6. 1961).

Zakladatel analytické psychologie jako jednoho ze směrů hlubinné psychologie:

- *asociační experiment;*
- *typologie – extravert x introvert;*
- *diagnostika čtyř druhů extravertů a čtyř druhů introvertů;*
- *kolektivní nevědomí (archetypy).*

C.G.JUNG (1875-1961)

Kognitivní psychologie

Člověk je rozumem nadaná a řízená bytost.

Jean William Fritz PIAGET (1896 – 1980), švýcarský psycholog, strukturalista.

- Teorie lidského poznání.
- Adaptace (asimilace, akomodace).

Stadia kognitivního vývoje:

- 1) *senzoricko- motorické (do 2 let);*
- 2) *předoperační (2 až 7 let);*
- 3) *stadium konkrétních operací (7 - 12 let);*
- 4) *stadium formálních operací (12 let a více).*

•

Jean Piaget (1896-1980)

Kognitivní psychologie

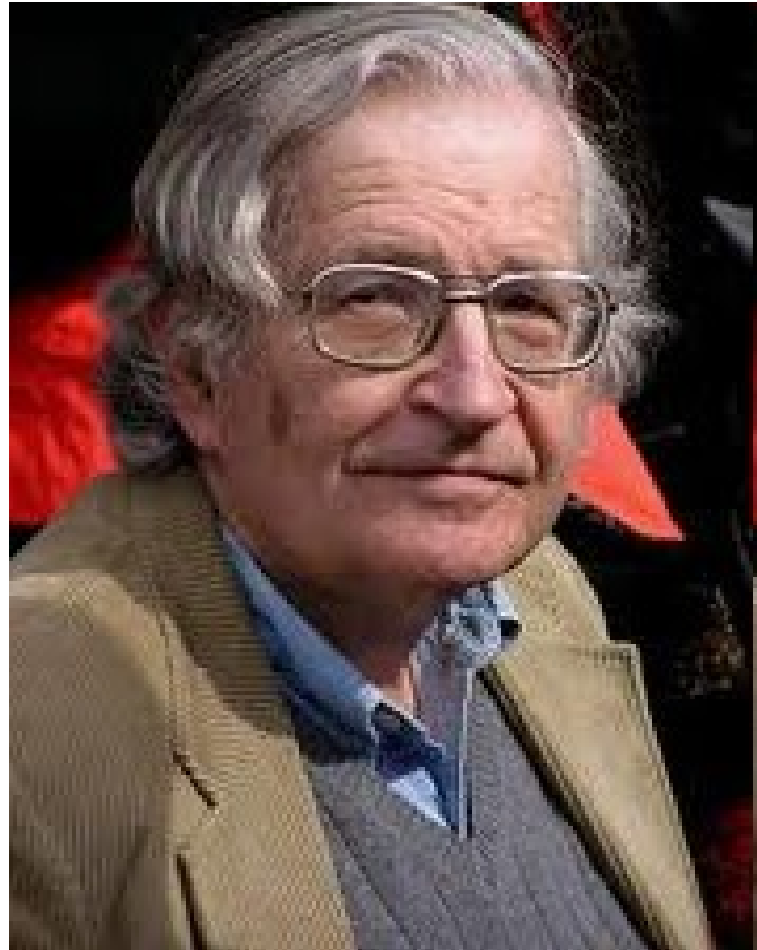
Noam Avram **CHOMSKY** (nar. 7.12.1928),
lingvista, psycholinguista, syn hebrejského
učence z Ukrajiny. Levicově orientovaný
americký aktivista a kritik vládnutí v USA.

Vyslovil teorii vrozené mentální struktury a jejího
významu pro jazyk. Vývoj řeči je podle něho
vymezen i geneticky. Studoval formální jazyky.

Autor teorie generativní gramatiky (člověk se rodí
se základní gramatickou šablonou do které
zapadne jakýkoli světový jazyk).

Noam Avram Chomsky

Noam Avram Chomsky

Praktická kognitivní psychologie

David Wechsler

- Americký psycholog David **WECHSLER** (1896 – 1981, původem z Rumunska) je autorem tzv. Wechsler-Bellevue Intelligence Scale (1939, název dle místa jeho působení – Bellevue Psychiatric Hospital). Tato škála byla roku 1955 přepracována pod názvem WAIS (Wechsler Adult Intelligence Scale), vychází z ní rovněž WISC (Wechsler Intelligence Scale for Children, 1949). Současná revize WAIS je označována jako WAIS-IV (2008).
- Účelem revizí testů (nejen WAIS) je mj. eliminace tzv. **Flynnova efektu**, tj. toho, že průměrná hodnota IQ v populaci neustále roste; nárůst je cca tři body za deset let.

Flynnův efekt (fenomen)

- **Flynnův fenomen** či Flynnův efekt je nazván podle Jamese Roberta Flynna (nar. 1934), emeritního profesora politologie z Nového Zélandu, podle něhož průměrné hodnoty IQ ve společnosti pravděpodobně stoupají (každoročně údajně asi o 0,3 bodu) přibližně o tři body IQ za deset let. Není dosud jasné, zda příčiny tohoto fenomenu či efektu leží ve skutečně se zvyšující inteligenci lidské společnosti (ať již např. pod vlivem lepšího vzdělávání, mentální stimulaci nebo lepší výživě mozku) či existují ještě někde jinde. Další možné důvody tohoto navyšování jsou rovněž metodologické změny v testování IQ a větší obeznámenost lidí s druhy a typy testových úkolů, jaké se vyskytují v psychologických diagnostických metodách zjišťujících úroveň inteligence.

James Robert **Flynn** (nar. 1934)

Obsah testů Davida Wechslera

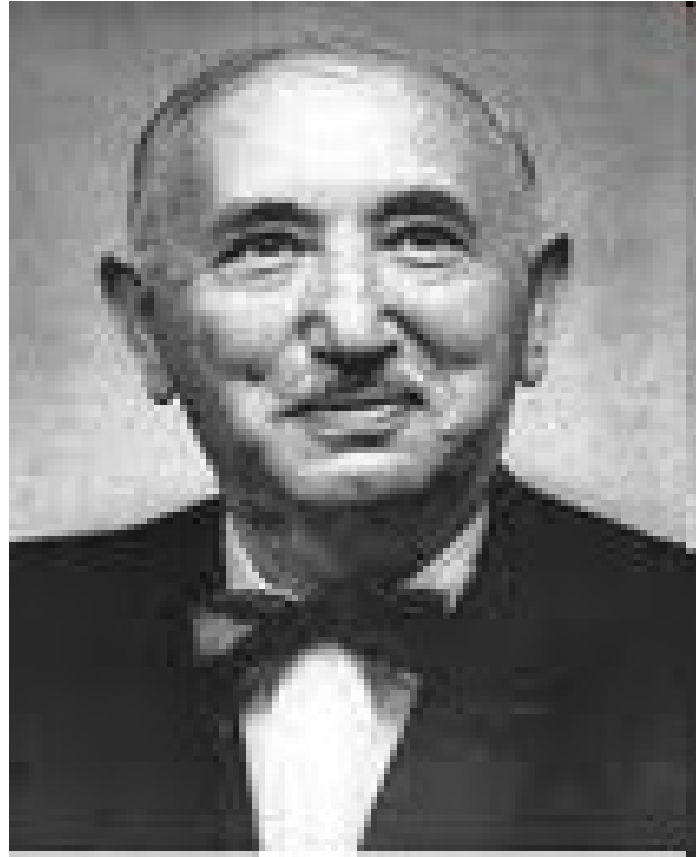
- **Verbální subtesty**
- 1. Informace
- 2. Porozumění
- 3. Čísla
- 4. Počty
- 5. Podobnosti
- **Nonverbální subtesty**
- 6. Uspořádání obrázků
- 7. Doplnění obrázků
- 8. Blok
- 9. Skládání
- 10. Symboly

Praktická kognitivní psychologie

David Wechsler

- Všechny výše uvedené škály mají společné to, že užívají tzv. normální rozdělení pravděpodobnosti pro popis rozložení IQ ve zkoumané populaci – stejně jako např. u tělesné výšky je část osob nižší, většina průměrná, další část nadprůměrná. Normální (či Gaussovo) rozdělení je znázorňováno Gaussovou křivkou a je charakterizováno dvěma parametry – střední hodnotou (μ , mean) a směrodatnou odchylkou (σ , standard deviation). Střední hodnota zhruba označuje nejčastější výskyt, průměrnou hodnotu, směrodatná odchylka pak udává zhruba to, jak jsou hodnoty soustředěny, rozptýleny kolem střední hodnoty – s křivkami pro dvě různé standardní odchylky $\sigma = 15$ a $\sigma = 24$.
- Všechny výše uvedené škály také používají jako střední hodnotu (μ) číslo 100 (průměrná inteligence), odlišují se však právě velikostí směrodatné odchylky. Zatímco Wechslerova škála užívá hodnotu $\sigma = 15$, Stanford-Binet a CFIS hodnotu $\sigma = 16$, (Stanford-Binet 5 už ale pracuje s odchylkou $\sigma = 15$), stupnice Cattell III B pak $\sigma = 24$.

David Wechsler

David Wechsler
(1896-1981)

Humanistická psychologie 1

Abraham MASLOW (1. 4. 1908 – 8.6. 1970):

- zakladatel humanistické psychologie;
- hierarchie lidských potřeb;
- teorie motivace;
- idea seberealizace.

Potřeby (pyramida)

Vrchol pyramidy – **seberealizace**, naplnění vlastního potenciálu (subjektu možného).

Estetické potřeby: symetrie, řádu a krásy.

Sebeúcta – potřeba být vážený.

Sociální potřeby: potřeba sounáležitosti a lásky.

Potřeba bezpečí a ochrany -(život beze strachu.

Fyziologické potřeby - potrava, obydlí, oblečení, tělesné potřeby.

A. Maslowova pyramida potřeb

Abraham Maslow

Humanistická psychologie 3

Carl Ransom *ROGERS* (8.1.1902 – 4.2.1987).

Zakladatel nedirektivní, na klienta zaměřené psychoterapie a výchovy.

- „*Mohu žít zde a nyní podle své volby.*”
- Tím, že je člověk přijímán druhými, přijímá i sám sebe – tehdy je možné pravé sebepoznání. Otevřenost vůči zážitkům, důvěra ve své vlastní vnitřní řízení.
- Když terapeut dokáže poskytnout určitý druh vztahu, tak klient v sobě objeví kapacitu využít tento vztah pro svůj růst a dojde ke změně v jeho osobnosti.
- Účinek je závislý na :
  - pozitivním hodnocení a emocionální vřelosti;
  - verbalizaci emocionálních zážitkových obsahů;
  - sebekongruenci a opravdovosti.

C.R. Rogers

Indirektivní
psychologie.

Indirektivní výchova.

Indirektivní psychoterapie.

Humanistická psychologie 4

Názor na lidskou povahu *pozitivní*.

Chování je možné podle *svobodné* volby.

Hlavní cíl: *sebeaktualizace (harmonie mezi subjektem možným a subjektem reálným)*.

Základní prvek osobnostní struktury je *já (jáství)*, obraz sebe sama (selfimage).

Člověk žije především vědomě a cílevědomě.

Nevědomí může být někdy podceněno.

Svědomí je dáno *ideálním já*.

Bariéry osobnostního růstu: *inkongruence (vnitřní rozpory, nesouhlasy, nesoulady)*.

Philip ZIMBARDO

1/3

The Stanford Prison Experiment (1971).

Studenti vysoké školy (N- 24) byli jednoho nedělního rána zadrženi a uzavřeni do sklepení vysoké školy.

Jiní studenti byli „obsazeni“ do rolí dozorců.

Experiment musel být ukončen po šesti dnech místo plánovaných 14 dní.

Vyskytlo se nebezpečně sadistické chování, jež přinášelo „dozorci“ potěšení. Ti, kdo nesouhlasili se sadismem však nezasáhli.

Studenti coby vězni byli silně depresivní.

Philip ZIMBARDO

2/3

Závěry:

Na lidské chování má zastávaná sociální **pozice** zřejmě větší vliv, než se myslí.

Emoční patologie a disinhibice („chování bez zábran“, zvýšený sklon k flamingu (slovnímu napadání) a k agresivitě vůbec, predátorství) se může šířit i mezi jinak citově stabilními lidmi.

Zákeřná nemusí být osobnostní predispozice, zákeřnou se může stát konkrétní sociální situace.

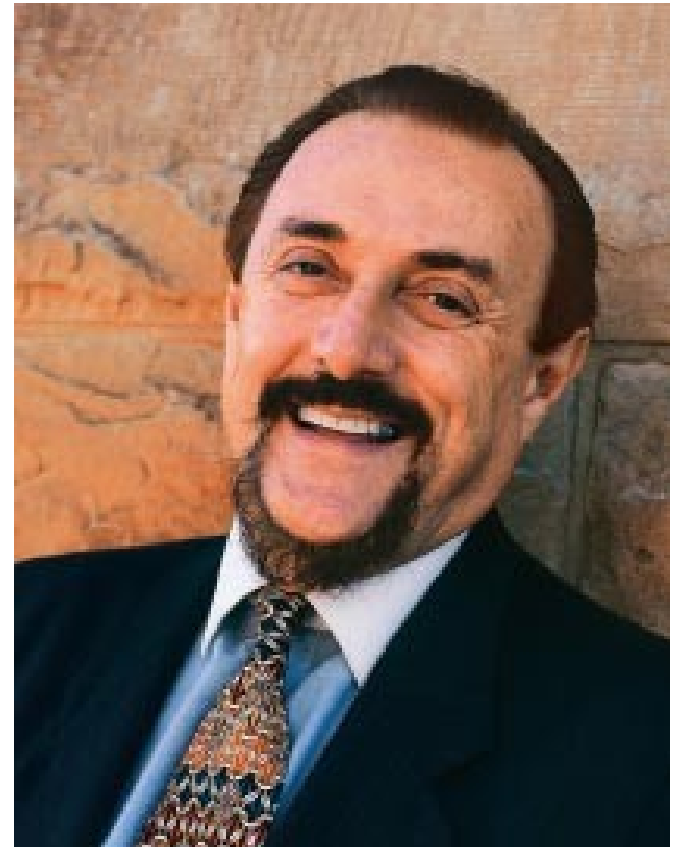

Philip Zimbardo (nar. 23.3.1933)

3/3

Americký psycholog.
Standfordský vězeňský
experiment 1971.
24 studentů s depresemi.
Agresivní „dozorci“.

Dílo:
*The Lucifer Effect How
Good People Turn Evil, 2007*
(obrácení ke zlu).

4. Psychologie vyučování a výchovy

Psychologie v pedagogické praxi.

(Okruh č. 4)

Viz Psychologie osobnosti, diagnostika psychiky a osobnosti, závady a poruchy chování a osobnosti i jejich náprava, poradenství

Budoucnost člověka

Předpokládá se přerod člověka z typu učeného a moudrého (tedy homo sapiens) na člověka tvůrčího - ***homo creans***.

Homo creans ovšem předpokládá určitý subjekt ***možný***, potenciální (mezný) a subjekt ***reálný***.

Prahová intelligence tvořivého člověka se uvádí průměrná (IQ kolem 100).

Původně se předpokládala nutnost vyšší intelligence.

Tvořivost

Tvořivost (kreativita) je činnost člověka vytvářející nové materiální, technické a duchovní hodnoty, jež mají společenský význam.

Pro ***vědeckou*** tvořivost je typická dominantní (levá) hemisféra.

Pro ***uměleckou*** tvořivost je typická nedominantní hemisféra (pravá).

Tvořivost specifická a nespecifická

- **Specifická** tvořivost – vědecká, umělecká, technická.
- **Nespecifická** tvořivost – každodenní bohatá nápaditost, týká se všech oblastí kreativity.

Každý jedinec disponuje určitou úrovní kreativity.

Kreativita subjektivní a objektivní

Objektivní (primární) tvořivost přináší dosud neznámé poznatky a výtvary jak pro tvůrce, tak pro společnost.

Subjektivní (sekundární) tvořivost přináší poznatky a výtvary nové jenom pro tvůrce.

Vrchol tvůrčí činnosti

„**Zlatý věk**“, tedy tvořivý věk u filozofů se uvádí 35-39 let, u matematiků a hudebníků 30-34 roků.

Podle dánského psychologa Alfréda George Ludviga **Lehmanna** (1858-1921) vytváří tvůrčí osobnosti svá hlavní díla mezi 25-35 lety, zřídka po 40. roku, zatímco období největší kvantitativní produkce je posunuto o 5 až 10 let dále.

Etapy tvůrčího procesu

- 1) Explorace, příprava, orientace.
- 2) Inkubace, tlení, zrání.
- 3) Illuminace, vhled, inspirace, heuréka.
- 4) Specifikace a realizace.
- 5) Evaluace, verifikace, ověření.

Prokreativní a antikreativní podmínky (Jaroslav Hlavsa)

Prokreativní

Spontaneita.

Prožívání světa osobitým, jakoby dětským způsobem.

Citlivost pro problémy.

Potřeba sebeaktualizace a seberealizace.

Vysoká frustrační tolerance.

Dostupnost nevědomého a podvědomého materiálu.

Schopnost a dovednost nechat své vlastní nápady volně vyvěrat z podvědomí a nevědomí.

Schopnost a dovednost laterálního (divergentního) myšlení.

Antikreativní

Nacvičování přísně koncentrované pozornosti.

Potlačená spontaneita, potlačená intuice, expresivita.

Nevraživost v sociálním prostředí.

Malá frustrační tolerance.

Přílišný důraz na sociální pravidla a normy.

Časová tíseň.

Třídění talentů

Naukové (jazykové, matematické, teoretické, filozofické, přírodovědné, technicko- konstrukční).

Umělecké (výtvarné, hudební, divadelní).

Sociálně praktické (suportivní, dominantní).

Pohybové (sportovní, manuální).

Třídění tvůrčího projevu podle **N. Kirtona**

Adaptéři (zlepšovatelé- častěji ženy nebo starší muži).

Inovátoři (skutečně tvořiví pracovníci, většinou muži, a to mladší).

Ve školách se uvažuje o formování žáků typu „**O**“ (**origin**), kteří tvořivě myslí a jednají.

Edukace tvořivosti

Pozor na přílišnou **kritičnost** vůči nápadům dětí a mládeže.

Pozor na přílišný důraz na pouhé **memorování**, doslovnou reprodukci vět učitele.

Neučit uvažovat žáky a studenty jen **per analogiam**.

Přísně **netrestat** přerušování výkladu učitele kreativními žáky.

Nepřeceňovat dril a absolutní **kázeň**.

Spolupracovat při vyhledávání **talentů** s pedagogicko-psychologickými poradnami.

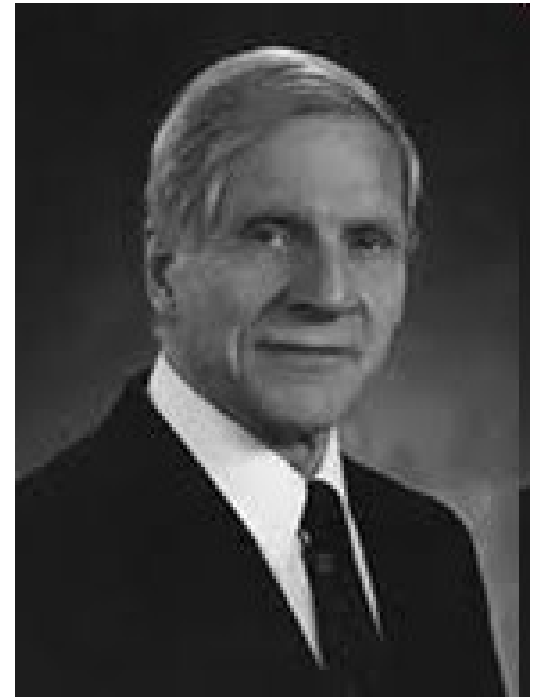
Styl kognitivity, učení a vyučování

Kognitivní styl **konvergentní** (logický).

Kognitivní styl **divergentní** (kreativní).

Styl vyučování podle Allana Paivia (nar. 1925)

- Kanadský kognitivní psycholog (a kulturista)
- Působil na Universitě v Ontariu (Kanada)
- Autor teorie duálního (dvojího) kódování
- (Slova a obrázky jsou v mozku kódovány relativně autonomně).
- **Logogeny-**
  - slova psaná i mluvená;
  - slovní kódy pro mentální reprezentace.
- **Imageny –**
  - obrázky a představy;
  - obrazové kódy pro mentální reprezentace.
- Pro dobré zapamatování
- je vhodné kombinovat
- prezentaci slov a obrázků.

Struktura osobnosti vcelku

Normální.

Hraniční (závady, dificulty).

Abnormální-poruchy chování a osobnosti.

Stavba (jednoduchá, simplexní, složitá).

Originalita (kreativita).

Integrovanost.

Autonomnost.

Rudimentární.

Adjustovaná.

Kultivovaná. (Damián Kováč, slovenský psycholog).

Normalita osobnosti (asi 70-80% populace)

Autoregulovaná.

Dobře adaptovaná, sociabilní.

Individualizovaná, osobitá.

Integrovaná.

Chovající se a jednající adekvátně.

Zdatná.

V tělesné, duševní a sociální pohodě.

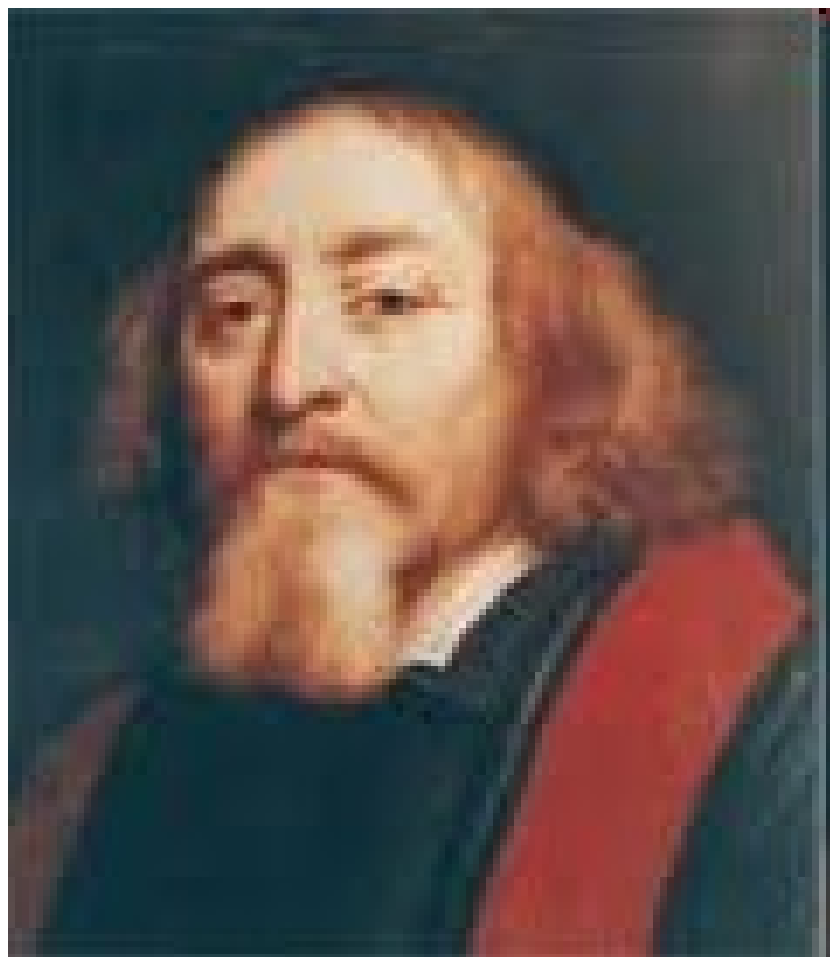
Vykazující benefektanci, tj. potřebu a tendenci udržet si kladné sebehodnocení a pozitivní vztah k sobě.

Typy osobnosti dětí podle **J.A.Komenského**

- 1. Bystré, dělají radost (ve škole úspěšné).
- 2. Bystré, líné.
- 3. Bystré, ale vzpurné („darebné“).
- 4. S nedostatkem bystré mysli.
- 5. S nedostatkem bystré myslí, líné.
- 6. S nedostatkem bystré mysli, vzpurné („darebné“).

Jan Amos **Komenský** (1592-1670)

Labeling

Odbornou pedagogicko psychologickou diagnostiku osobnosti dětí, mládeže i dospělých nesmíme zaměňovat s **labelingem**, což je subjektivistické štítkování, etiketizování a nálepkování osobnosti, které často stigmatizuje postižené jedince na dlouhou dobu.

(rváč, lenoch, trojkař, mentál, sociál, zbohatlík)

(ONDREJKOVIČ, P. Socializácia v sociológii výchovy. Bratislava: Veda, 2004)

Peter Ondrejko

Současné děti jsou:

Daleko více informované.

Konzumně orientované, mají větší kapesné.

Samostatnější, autonomnější, disinhibovanější.

Asertivní.

Málo kulturní v mluvě mezi vrstevníky i jinde.

5. Psychologie vyučování a výchovy

Psychologický výzkum edukace.

(Okruh č. 5).

Výzkum a jeho druhy

- **Transverzální** (průřezový)
- **Semilongitudinální** (napolo dlouhodobý)
- **Longitudinální** (dlouhodobý, trvajících i léta)

Zásady výzkumníka

1. Žít právě zkoumaným problémem, diskutovat o něm.
2. Vyhledat si na internetu a v literatuře, co bylo dosud v dané oblasti vyzkoumáno.
3. Uvědomit si a docenit osobní zkušenosti v dané oblasti.
4. Provést kritickou analýzu dosavadních poznatků, neuvádět pouhé výpisky.
5. Pokusit se o vlastní, nové definice pojmů ve sledované oblasti používaných.

POSTUP PŘI VÝZKUMU

1. Promýšlení a **plánování** tématu a cílů výzkumu.
2. **Sestavení** projektu výzkumu.
3. Doplnění a **schválení** projektu výzkumu.
4. **Realizace** výzkumu:
  - popis metod, vzorku, výsledků;
  - interpretace výsledků;
  - závěry pro teorii a praxi;
  - diskuse s obdobnými výzkumy.
5. **Zpráva o výzkumu.**
6. **Prezentace** výzkumu v tuzemsku i v zahraničí.

Druhy výzkumů

1/27

Základní – badatelský, řešící základní, bazální problémy teoretické či teoreticko-praktické.

Aplikovaný – užitý, řešící konkrétní problémy praxe, empirický, prakticko-teoretický.

Druhy výzkumů

2/27

Kvantitativní: užívá psychometrické (testové) metody a statistické metody (např. výpočty korelačních koeficientů, zjišťování významnosti rozdílů). Často se vyžaduje nejméně 40 zkoumaných osob.

Kvalitativní: postihuje jedinečnost, prožitky, využívá kasuistických či klinických metod, pozorování, rozhovoru, anamnézy, etnografie, kvalitativní obsahovou analýzu výtvorů. Často pouze malý počet zkoumaných osob.

Druhy výzkumů

3/27

Monodisciplinární: využívá teorie a metody pouze jedné vědní discipliny.

Interdisciplinární: využívá poznatků a metod dvou nebo i více vědních disciplin.

Transdisciplinární: využívá poznatků a metod zkoumání všech disciplin, které mají vztah k řešení daného problému.

Druhy výzkumu 4/27

1. Deskriptivní (viz dále).
2. Relační.
3. Kauzální.

Deskriptivní výzkum 5/27

Je zaměřen na detailní a exaktní popis určitého fenoménu bez zjišťování příčin zjištěných poznatků.

Jde např. o popisy současného žáka na základě metody pozorování, rozhovoru či dotazníku nebo speciálních testů.

Není tak náročný jako např. kauzální výzkum realizovaný pomocí metody experimentu.

Deskriptivní výzkumný problém:

Popisuje realitu, situaci, jev.

Např. výskyt závad chování a prožívání dětí (chlapců i dívek) při vyučování.

Výsledky deskriptivního výzkumu S. Štecha (2005) 6/27

Současný žák je:

- 1. Zvýšeně individualistický.*
- 2. Asertivnější než v minulosti.*
- 3. Zvýšeně kritický (i vůči učitelům).*
- 4. Se slabým smyslem pro dodržování norem.*
- 5. Nerespektující pravidla optimální sociální komunikace.*

Stanislav Štech 7/27

Výsledky deskriptivní části výzkumu

V. Smékala (2003) 8/27

Zápory současného žáka:

*Retardace emočního a sociálního vývoje.
Nevyrovnaný vývoj psychomotoriky.
Zeslabení dovednosti vyvíjet volní úsilí.*

Klady současného žáka:

*Počítačová gramotnost dětí.
Mírná kognitivní akcelerace.*

Vladimír Smékal

9/27

- Brněnský vysokoškolský učitel

Chronopsychologický deskriptivní výzkum Skočovského a Šimečkové (2004) 10/27

Ranní typy diurnální preference (*skřivánci*)
jsou atraktivnější, klidnější, méně
problémoví.

Večerní typy diurnální preference (*sovy*)
bývají rizikovější, mají více neuroticismu,
bývají méně sociabilní

Deskriptivně zkoumaný žákovský slang 11/27

Ve spolupráci s agenturou Factum Invenio a Ústavem pro jazyk český AV ČR vznikl unikátní elektronický průzkum nekonvenční a expresivní mluvy žáků ve věku 12 - 16 let. Publikace o něm byly uvedeny 2006.

Do projektu Žákovský slang se zapojilo 461 škol z celé České republiky a elektronický dotazník vyplnilo téměř 27 000 žáků.

Z průzkumu vyplynulo, že k nejoblíbenějším výrazům pro obdiv patří různé variace na „seš dobrej“, „seš hustej“ a „seš borec“. Pokud naopak školáci nemají někoho rádi, zlobí se na něj nebo ho chtějí urazit, užívají nejčastěji výrazy „debil“, „blbec“ a „kráva“. Objevily se i nové výrazy ovlivněné angličtinou nebo médií jako „good týpek“, „seš skiller“. Ke krajovým odlišnostem patří výrazy jako „seš dobrej“ a „seš hustej“.

Průzkumem se podařilo získat rozsáhlou lexikální databázi čítající na 600 000 výrazů pro další zpracování.

Slang v roce 2006 12/27

- Když rodiče nevyhoví přání žáka a žák ví, že ho neslyší, hovoří o svých rodičích
  - v případě matek jako o „**matce**“, „**mámě**“, ale i „**krávě**“
  - v případě otců o „**tátovi**“, „**fotrovi**“, „**debilovi**“
  - Třetím nejčastějším označením rodičů, které děti za jejich zády se svými vrstevníky používají je pro matku termín kráva a pro otce termín debil.
Jak u otců, tak matek často jsou tyto výrazy spojené s pejorativními přívlastky.
- Mezi první desítkou nejčastějších výrazů pro oba rodiče se opět objevily také velmi hrubé vulgarismy z oblasti lidské anatomie.
- Vyšší variabilita v repertoáru nadávek je typická pro žáky středních odborných učilišť, což platí i pro velké procento analyzovaných situací, v nichž nadávky užívají.

Průzkumy způsobilosti pro školní docházku 13/27

Problematika odkladu školní docházky je aktuální otázkou. Od ledna 2005, kdy začal platit nový školský zákon č. 561/2004 Sb. platilo, že dítě, které dosáhne v příslušném školním roce šesti let, musí nastoupit povinnou školní docházku, pokud mu není povolen odklad. Dítě které dosáhne šestého roku věku od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být za určitých podmínek přijato k plnění školní docházky již v tomto školním roce.

Existují různé tlaky společnosti, odborníků i politiků. O možnost přijetí dítěte do první třídy dříve nebo naopak umožnit dítěti s mentálním postižením pozdější nástup do školy.

Od devadesátých let minulého století se výrazně zvýšil počet odkladů školní docházky, v praxi rodiče oproti minulosti žádají o odklad školní docházky častěji, až **jedné pětiny dětí** příslušného ročníku bývá navrhován a také uskutečněn odklad školní docházky. Tyto tendence svědčí o stoupajících nárocích, kterým je dítě na začátku školní docházky vystaveno.

Každoročně probíhá řada průzkumů způsobilosti dětí pro školní docházku, které většinou realizují pedagogicko-psychologické poradny. Bylo by žádoucí diagnostickou praxi v této oblasti ujednotit.

Relační výzkum 14/27

Zjišťuje vztahy, souvislosti, statistické závislosti mezi jevy a činiteli a jejich těsnost. Využívá koeficienty korelace.

Nejde ještě o zjišťování příčin jevů.

Problém zabývající se **vztahy** proměnných.

Např. *Jaký je vztah mezi školním prospěchem a inteligencí žáka?*

Kauzální výzkum

15/27

Zaměřuje se na zkoumání příčinných vztahů, příčin, které vedly k určitému následku či důsledku.

Využívá experimentální metodu.

Subjekty výzkumu po náhodném výběru řadí do experimentální skupiny (tam se manipuluje s nezávisle proměnnou) a kontrolní skupiny. Obě skupiny by měly být na začátku experimentu rovnocenné.

Aplikuje pretest (vstupní metodu) a posttest (závěrečnou metodu).

Kauzální výzkumný problém zkoumá příčinu, která vedla k určitému důsledku.

Např. *Způsobuje slovní hodnocení žáků učitelem zlepšení žákovských výkonů ?*

Kauzální výzkum P.I.S.A. 16/27

2000 První fáze mezinárodního výzkumu OECD PISA.

2003- druhá fáze sledováno 41 zemí světa (250 000 žáků), v ČR 260 škol (9 919 žáků).

OECD – *Organisation for Economic Cooperation and Development*, tj. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

PISA – *Programme for International Student Assessment*, tj. Program mezinárodního hodnocení žáků.

Šlo primárně o zjišťování úrovně čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti (kompetentnosti) patnáctiletých žáků.

Čeští žáci až na *čtenářskou gramotnost* byli mezi státy s nadprůměrnými výsledky.

Obsahuje dílčí pokusy o kauzální vysvětlení.

(Programme for International Student Assessment, P.I.S.A.)

17/27

	2003	2006	2009	
Čtenářská gramotnost- pořadí	24	26	27	podprům.
• Matemat. gramotnost - pořadí				
•	13	16	22	tč. prům.
• Přírodovědná gramotnost -pořadí				
•	9	15	19	tč. prům.
• Počet zemí, které se zúčastnily průzkumu:				
	41	57	65	

Kauzální výzkum **ELSPAC** (European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood) 18/27

Evropská dlouhodobá studie těhotenství a dětství.

Sledování vybraných souborů dětí a jejich rodin přes porod, šestinedělí a novorozenecké období až do 15 let věku dítěte.

Týká se dětí z Velké Británie, ostrova Man, z České republiky, Slovenské republiky, Ruska, Ukrajiny, Řecka, Chorvatska a Estonska.

Bylo zjištěno, že stav evropské dětské populace se zhoršuje. Dochází k nárůstu chronických onemocnění, alergických chorob, zvyšuje se náchylnost dětí k infekčním chorobám, vzrůstá počet dětí nějak handicapovaných.

Zjišťují se bio-psycho- sociální determinanty vývoje dítěte.

Celkem je sledováno asi **40 000 dětí**.

V České republice výzkumný soubor zahrnuje všechny děti s trvalým bydlištěm v městě **Brně**, které se narodily od 1.3. 1991 do 30.6. 1992 (asi **5 000 rodin**) a děti s trvalým bydlištěm v okrese **Znojmo** (asi **1 500 rodin**).

Základní výzkumné údaje jsou získávány pomocí dotazníků, které vyplňují rodiče zkoumaných dětí ve stanovených termínech. Je vyplňován lékařem i Dotazník zdravotního stavu a Dotazník pro učitele, který vyplňuje třídní učitel.

Dotazníky obsahují i standardizované psychologické škály.

Je využívána také zdravotnická dokumentace.

Některé dílčí výsledky ELSPACU 20/27

Děti z neúplných rodin jsou častěji agresivní a zlomyslní. (Děti z úplných rodin byly často agresivní ve 2,7 %, kdežto děti z neúplných rodin v 13,45 %).

Děti z neúplných rodin jsou více neklidné (5,5 % proti 17,8 %).

Děti z neúplných rodin mívají větší problémy s pozorností ve škole, nežli děti z rodin úplných (4,8 proti 10,7%).

(Mgr. Kamila Sobotková: *Vliv rodinného prostředí na zdravý vývoj a výchovu dítěte*, rigorózní práce, Brno: Pedagogická fakulta MU 2002).

Některé dílčí výsledky **ELSPACU**

21/27

Děti a mládež z rodin **neúplných**:

trpí více pocitem **méněcennosti**, postrádají sebevědomí než děti a mládež z rodin úplných (57,7% proti 30,2%).

Pro optimální vývoj a výchovu dítěte je nutné působení **obou** rodičů.

Rodina ve které člověk prožívá dětství je zdrojem jeho i pozdějších **názorů a postojů**.

Snění o vlastní rodině je významné pro vyzrávání v oblasti rodičovství.

Longitudinální výzkum **NICHD** v USA 22/27

- National Institute of Child Health and Human Development
- (*Národní institut pro dětské zdraví a vývoj*)
- Od roku 1991 realizoval longitudinální výzkum SCCYD

Longitudinální výzkum **SECCYD** v USA 23/27

- Study of Early Child Care and Youth Development.
- *Výzkum rané péče o děti a rozvoj mládeže.*
- Od roku 1991 bylo zkoumáno 1300 dětí.

Některé výsledky **SECCYD 24/27**

- 1. Vyšší kvalita péče o děti v předškolním věku (v průběhu 4 a půl roků života dětí) je spojena s lepšími výsledky vývoje dětí v ovládnutí mateřského jazyka a v kognitivním vývoji.
- 2. Kvantita času věnovaného dospělými dětem napomáhá rozvoji dětské osobnosti.
- 3. Rozvoj osobnosti dětí závisí zejména na kvalitě rodinného prostředí, vzdělání rodičů, příjmu rodiny, úplnosti rodiny, postojích rodičů k dítěti, senzitivitě osobnosti a úrovni péče matky o dítě.

Mezinárodní projekt **ESPAD** 2007 (O ČR informuje Ladislav Csémy)

25/27

- **The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs**
- (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách). Poprvé 1985, opakuje se po 4 letech
- V roce 2007 šlo o 35 evropských zemí zkoumajících více než 101 tisíc 15-19 letých.
- Některé výsledky pro Českou republiku (N -3913 šestnáctiletých):

2007	2011
Denně kouří 25,3 % mladistvých (plus 8,2% silně).	25,7 % plus 8.2% silně
Nadměrně(až do opilosti) konzumuje alkohol 20%	21,0%
Konopné látky užilo 45,1%	42,3%
Sedativa 9,1%	10,1%
Halucinogenní houby 7,4%	6,9%
Čichání rozpouštědel 7,0%	7,8%
LSD 4,9%	5,1%
Extáze 4,5%	3,3%
Pervitin 3,5%.	
Amfetaminy	2. 0%
Heroin,Kokain	1,4%
Anabolika	1,0 % =
- Větší výskyt těchto „zkušeností“ je u chlapců než u dívek.
- Silný kuřák je 11 a více cigaret denně

ESPAD 2011 26/27

- **Kvůli alkoholu a drogám mělo:**
- 24 procent mladých problémy s přáteli,
- 20 procent s rodiči,
- 20 procent mělo nižší výkon ve škole,
- 9 procent nesnáze s policií,
- 16 procent sex bez ochrany a
- 14 procent sexuální zkušenost, které litovali,
- 2 procenta skončila v nemocnici.

Stupně inovací 27/27

1. Inkrementální (přírůstkové) inovace -, zdokonalující, adaptační, ne však výrazně významné.
2. Radikální – významné inovace.
3. Systemové inovace – velmi významné - k jejichž realizaci je zapotřebí různých zdrojů a značného úsilí.

6. Psychologie vyučování a výchovy

Zkoušení, hodnocení a klasifikace žáků.

Problematika učení.

(Okruh č. 6).

Psychologie a hygiena zkoušky

- Oporou je pedagogovi **studijní a zkušební řád**, který se týká jak zkoušení ústního, tak písemného. Učitelovo hodnocení a klasifikace je nejen důležitou informací žákovi či studentovi, ale je důležitou informací učiteli i o výsledcích práce učitele a je rovněž důležitou informací pro rodiče žáka. Zkoušení je metodou hodnotící (atestační) a někdy i metodou selekční (výběrovou).
- Metodikou zkoušení se teoreticky i prakticky zabýval např. český pedagog a psycholog Václav **Příhoda** (1889-1979). Jeho habilitační spis měl název *Psychologie a hygiena zkoušky*.
- Velmi významná je právě **psychosociální atmosféra zkoušky**.
- U těch zkoušek, které se konají jen jednou (závěrečné zkoušky), je třeba nejdříve seznámit žáky s významem a okolnostmi zkoušky, zkušebním místem, popř. i se zkušební komisí. Ve vyšších ročnících se setkáváme často s tím, jak se sami žáci snaží uvolnit nepříjemné napětí a připravit si prostředí, na které jsou zvyklí. Čím větší je shoda mezi prostředím, v němž probíhalo učení, a mezi tím, v němž probíhá jeho reprodukce, tím lepší jsou výsledky.
- I na vyšším stupni začínají žáci někdy své souvislé odpovědi při zkoušení např. stereotypní větou: "v minulé hodině jsme se naučili" apod. Tyto věty slouží k vybavení zkoušené látky a jsou to jakési **můstky**, po nichž žák (student) přechází k vlastní myšlence. Mají kompenzovat rušivý vliv okolí a zbavit zkoušeného nežádoucího vzrušení a napětí. Učitel proto musí mít zpočátku vždy více trpělivosti, a vyčkat, až se žák rozhovoří. Pedagog má ovšem právo přerušit žáka, který se snaží frázemi zakrýt své neznalosti. Je však třeba rozlišit, kdy jde o obranu žáka proti trémě a nejistotě a kdy o plané mluvení a zakrývání nedostatků.

Václav Příhoda (1889-1979)

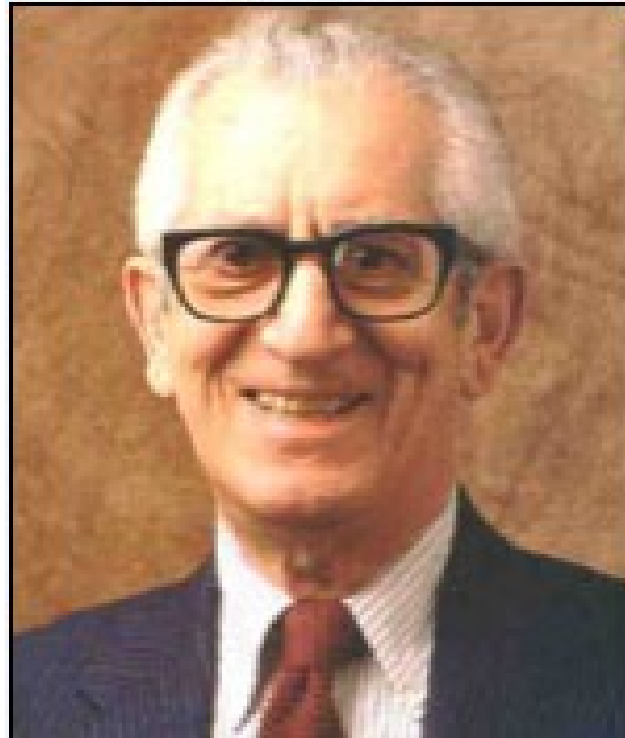

Taxonomie a hodnocení učebních a vyučovacích cílů podle Benjamina S. Blooma (1956)

1. *Znalost (zapamatování).*
2. *Pochopení a porozumění.*
3. *Dovednost aplikace.*
4. *Analýza.*
5. *Syntéza.*
6. *Zhodnocení (např. objevení chyb v učebním textu).*

Benjamin Samuel Bloom
(1913-1999) americký pedagogický
a kognitivní psycholog z University
of Chicago

Kognitivní procesy a cíle podle Lorin W. Andersonové a kol. (2001)

- 1. *zapamatování*
- 2. *porozumění*
- 3. *aplikace*
- 4. *analýza*
- 5. *hodnocení*
- 6. *tvořivost*

(D.Kováč, 2007; 318. M. Zelina, 2007).

O toto rozdělení se údajně může opírat školská reforma.

Druhy učení

Intencionální (vědomé a záměrné).

Funkcionální (podvědomé a nezáměrné).

Podmiňováním: klasické -Pavlovovo a instrumentální (operantní), tj. Skinnerovo.

Percepčně – motorické (též senzomotorické): např. psaní.

Verbální učení se poznatkům : zapamatování si.

Pojmové učení se poznatkům: s porozuměním.

Učení se metodám řešení problémů: odhalování horizontálních i vertikálních vztahů mezi jevy.

Sociální a kombinované: učení se např. sociálním dovednostem , adekvátní sociální komunikaci.

ŠKOLNÍ ÚSPĚCH a neúspěch

- $V = s \cdot m$ (výkon se rovná schopnostem násobeným motivací – plus či minus ostatní vlivy, např. momentální psychosomatická kondice)
- SCHOPNOSTI (přemýšlení)
- MOTIVACE
- CÍLEVĚDOMÁ SEBEKÁZEŇ
(správné priority)
- VYTRVALOST

Příčiny školní neúspěšnosti (viz Pedagogická psychologie)

Sociálně psychologické.

Biologicko psychologické.

Intrapsychické.

7. Psychologie vyučování a výchovy

Sociální determinanty edukace.

(Okruh č. 7).

Sociální determinace

Rodina.

Škola.

Sociální skupiny, zejména referenční (identifikační, napodobivé) a závadové.

Media.

Společenské normy.

Právní normy.

Etické normy.

Kultura.

Podmínky úspěšnosti rodiny

Lewis Madison *Terman*

(1877-1956)

- 1. Mimořádná spokojenost v původní rodině.*
- 2. Šťastné (spokojené) dětství.*
- 3. Bezkonfliktní vztah k matce a otci.*
- 4. Disciplinovaná výchova (ne však drsná).*
- 5. Silné citové pouto k matce a otci.*
- 6. Otevřený vztah rodičů k dětem v otázkách sexuality.*
- 7. Ne časté a ne příliš tvrdé tresty v dětství.*
- 8. Vyrovnaný předmanželský vztah.*

L.M. Terman

LEWIS M. TERMAN

Základní a další funkce rodiny

Státem primárně vyžadované:

- 1. *Biologicko- reprodukční.***
- 2. *Ekonomicko (i materiálně) zabezpečovací.***
- 3. *Výchovně socializační.***

- **Další důležité funkce rodiny:**
- Citová podpora.
- Tvorba zdravého a kulturního životního stylu.

Typy funkčnosti rodiny (pediatr a spoluzakladatel SOS vesniček Jiří Dunovský)

Funkční (neklinická) rodina (asi 85%)

Problémová rodina (asi 12,5%).

Dysfunkční rodina (asi 2%).

Afunkční rodina (asi 0,5%).

Jiří Dunovský a Marie Vodičková

MUDr. a JUDr.

Klinické rodiny

Rodiny se specifickými problémy a potřebami ohrožené závadami a poruchami v plnění svých základních funkcí, a proto často vyžadující odbornou pomoc a péči (např. psychologickou, pedagogickou, sociální, zdravotnickou).

Např. rodiny s:
nemocným dítětem.
alkoholikem.
narkomanem.
workoholikem.
rivalitními vztahy.
domácím násilím.
problémy před rozvodem.
potížemi po rozvodu.

Typy zanedbávání v rodině

- **Fyzické** (přetěžování tělesnou prací).
- **Zdravotní** (strava, nemoci).
- **Sociálně- kulturní** (oblékání, nevhodné trávení volného času).
- **Bezpečnostní** (pády, opařeniny, úrazy).
- **Emoční** (emoční deprivace nebo subdeprivace).
- **Výchovné** (edukativní insuficience).

Hlavní podmínky eufunkčního vývoje dítěte 1/2

- Dobrý **zdravotní stav** rodičů.
- Absence **genetické zátěže** (včetně tč. spících nežádoucích genů).
- Zdárný průběh **těhotenství**.
- Zdárný průběh **porodu**.
- Zdárný průběh **novorozeneckého období**.
- Zdárný průběh **všech etap (stadií) vývoje** až do současnosti.

Hlavní podmínky eufunkčního vývoje dítěte 2/2

- Dobrá úroveň rodiny:
-
- - socioekonomická;
- - psychosociální;
- - kulturní;
- - edukativní (kognice, emoce, konace).
- Dobrá úroveň scholarity i mimoškolní stimulace.

Faktorový model efektivnosti školy

- Cílevědomé vedení školy ředitelem.
- Angažovaný zástupce ředitele.
- Velký podíl učitelů na přípravě obsahu a organizace výuky.
- Shoda mezi učiteli ve vykonávání profesních povinností.
- Přesná strukturace času každého výukového dne.
- Intelektuálně náročná výuka.
- Výrazná pracovní atmosféra školy.
- Soustředěnost výuky na daná témata.
- Maximální komunikace mezi učiteli a žáky.
- Časté hodnocení výkonů žáků.
- Intenzivní spolupráce školy s rodiči.
- Příjemné klima ve škole pro žáky i učitele.

(Mortimor, na základě longitudinálního výzkumu – dle Průcha: *Moderní pedagogika*)

Tradiční škola

- Tradiční česká a slovenská škola učí převážně vědomostem, podává především informace.
- Vyžaduje hlavně vnímání, paměť a pochopení, reproduktivnost.
- Nerozvíjí adekvátně kritické, hodnotící a tvořivé myšlení a kreativitu.
- Nepřipravuje v optimální míře na kvalitní a produktivní profesní a osobní život.

(Kováč, D., 2007;318. Zelina M., 2007)

Knock outové faktory

- Činitelé znehodnocující člověka, vyřazujícího ho již předem z některých profesních a sociálních pozic, např.:
- *Opakované věznění pro kriminální důvody a příčiny.*
- *Nepřiměřené zadlužení.*
- *Velmi časté střídání zaměstnání.*
- *Projevy emoční tuposti a necitlivosti.*
- *Patologická žárlivost.*
- *Narkomanie.*
- *Alkoholismus.*
- *Extrémní agresivita.*
- *Porucha osobnosti (psychopatie).*

Omyly antiautoritářské-liberální výchovy (Zangerle, H.1998)

- 1. *Mýtus o bezhraniční svobodě.*
- 2. *Rovnocennost liberálních a „laiser-fair“ přístupů.*
- 3. *Popírání sklonu dospělých převládat nad dětmi.*
- 4. *Vztahy mezi dospělými uvádět jako modely výchovy dětí.*
- 5. *Zřeknutí se jakéhokoliv použití moci.*
- 6. *Ustupovat za každou cenu.*
- 7. *Zříci se jakéhokoliv vedení a ovlivňování.*
- 8. *Neomezené sebeurčování u vychovávaných.*
- 9. *Obecné odmítání výchovných záměrů a cílů.*
- 10. *Zřeknutí se pomoci při výchovné orientaci.*

(Kováč, D., 2007;282)

8. Psychologie vyučování a výchovy

Biologická determinace výchovy a vyučování.

(Okruh č. 8).

Biologická determinace

Je dána organismem člověka:

- *dědičností (genetikou),*
- *potřebami somatickými,*
- *nervovou soustavou,*
- *žlázami,*
- *momentální kondicí organismu,*
- *zráním a růstem organismu,*
- *individuálními zvláštnostmi,*
- *věkem,*
- *nemocemi, úrazy,*
- *stavem přírodního prostředí.*

Dědičnost a osobnost

Zdědit můžeme:

- sklon k dlouhověkosti nebo krátkověkosti;
- vzhled a vše co se vzhledem souvisí;
- konstituci (např. leptosomní, atletickou, pyknickou nebo dysplastickou);
- typ reaktivity nervové soustavy a s tím související temperament a úroveň neuroticismu a psychoticismu;
- schopnosti obecné (inteligenci) i speciální (např. hudební nadání, výtvarný talent);
- sklon k onemocnění některými nemocemi, např.:
hemofilií (nedostatečnou krevní srážlivostí), cukrovkou, esenciální hypertenzí, duševními poruchami.

Genetické vlivy

Muž bez zjištěné chromosomální aberace má genetický vzorec 46,XY, **žena** bez zjištěné chromosomální aberace má genetický vzorec 46,XX. Normální člověk má tedy ve svém karyotypu 46 chromosomů, z toho 44 jsou tzv. autozomy /ve 22 párech/ a 2 jsou pohlavní chromosomy /gonozomy/ .

U normální ženy jsou gonozomy označeny XX a u muže XY.

U numerických aberací pohlavních chromosomů připojujeme příslušné písmeno, např. trisomie X má označení 47,XXX. U monosomie X nahradíme chybějící X nulou, tedy 45,X0 (viz Turnerův syndrom). U numerických aberací autosomů také označíme příslušný změněný pár písmeny skupiny nebo číslem páru a chybějící chromosom znaménkem minus, nadpočetný chromosom znaménkem plus, takže např. Morbus Downi /mongolismus/ jako trisomie chromosomu 21 u chlapce je označována 47,XY,21+ a u dívky 47,XX,21 plus.

Genetické vlivy

Klinefelterův syndrom je označován 47,XXY. Objevil ho americký endokrinolog rakouského původu Harry **Klinefelter** a popsal v roce 1942. (Výskyt 1:500).

Jsou to muži vyšší postavy s feminními rysy. Mají málo výrazné sekundární pohlavní znaky, ochlupení mají ženského typu, varlata mají malá, častá je gynekomastie. Potence bývá snižena, jsou často neplodní.

Jejich inteligence bývá v normě nebo v širší normě.

V učení mívají obtíže.

Ve srovnání s vrstevníky jsou méně aktivní a méně asertivní a agresivní.

Bývají často vrstevníky (i menšími a slabšími) šikanováni. Léčba testosteronem.

Genetické vlivy

Syndrom trizomie XYY u mužů (47,XYY) je označován jako **supermuž** (nadsameček).

Častý výskyt je u mužů nad 185 cm.

Mají nejen vyšší postavu, ale i sklon k agresivitě a k asociálnímu chování. Intelekt je zpravidla normální. Plodnost mají sníženou.

Manželství není supermužům doporučováno pro špatnou prognózu citového vztahu manželů.

Mají záchvaty zlosti a zuřivosti (agresivity) a jsou náladoví.

Genetické vlivy

Syndrom trizomie XXX u žen (47,XXX) je označován jako **superžena** (nadsamička).

Mají podobně jako supermuži nadměrně vysokou postavu. Jejich plodnost je snížena nebo chybí.

Duševní vývoj bývá lehce opožděný. Prospěch ve škole mívají podprůměrný. U plodných (fertilních) superžen je možno očekávat výskyt dcer s touto aberací a synů s aberací XXY, tedy s Klinefelterovým syndromem.

Genetické vlivy

Např. AUTISMUS je determinován geny ve značné míře.

Vysokofunkční autismus (intelligenčně v normě).

Středně funkční autismus (intelligenčně lehká až střední retardace).

Nízkofunkční autismus (intelligenčně těžká až hluboká retardace).

V ČR je asi 15-20 000 autistických jedinců (zejména mužů).

Jde o pervazivní vývojovou poruchu.

9. Psychologie vyučování a výchovy

Vztahy mezi učiteli a žáky.

(Okruh č.9).

UČITEL A ŽÁK (STUDENT)

- Jsou základními činiteli výchovně vzdělávacího procesu.
- Jde o vztah subjekt-objektový, přičemž subjektem je učitel a objektem je žák (student).

Učitel a žák (student)

- Typy osobnosti učitelů popsali např.:
- Hans Jürgen **Eysenck**.
- Christian **Caselmann**.
- Eduard **Spranger**.
- Timothy **Leary**.
- Klasická typologie (typ autokratický, demokratický, liberální, smíšený).

Vztahy mezi učitelem a žákem

Sociální interakce mezi učitelem a žáky (studenty):

- kooperace (spolupráce);
- kompetice (soutěžení);
- transformace (výměna);
- konfliktní (neshodná);
- rivalitní (soupeřivá);
- burn-outová.

Sociální role:

*přijatá (identifikovaná),
distancovaná,
odmítaná.*

Sociální (emoční) inteligence a dovednosti:

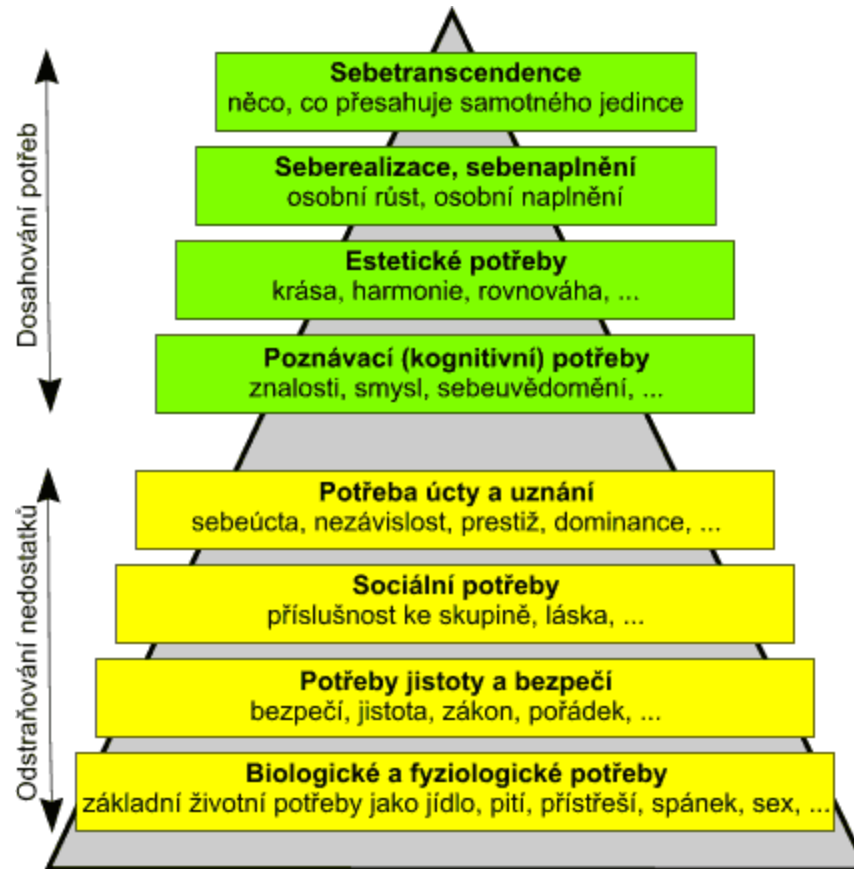
*určuje úroveň navazování raportu,
efektivitu komunikace,
úspěšnost v jednání.*

Motivace učení

- **MOTIV** (od moveo-hýbám), tj. pohnutku lze chápat jako **vnitřní** (*intrinsickou*) **příčinu** lidského chování. Motiv, skrytá příčina jednání a chování, je „vnitřní záležitostí“ jedince. Je tvořen souhrnem osobnostních determinantů (např. potřeb, zájmů, hodnot, postojů, návyků).
- **STIMULY** (incentivy) jsou v procesu motivace **vnějšími** (*extrinsickými*) nástroji působení. K hlavním stimulům patří hmotné odměňování, ale i stimuly sociální povahy (např. pochvala, povzbuzení).

Inovovaná Maslowova hierarchie potřeb

Skinnerova motivační teorie pozitivního posílení

- Burrhus F. **Skinner** (*1904 - †1990), význačný americký psycholog, zastánce behaviorismu, se mj. zabýval operačním podmiňováním při modifikaci chování.
- Idea jeho teorie pozitivního posilování je založena na myšlence, že: *důsledky chování ovlivňují další chování.*
- Existují zde tři možné druhy důsledků:
  - 1.důsledky, které dávají odměnu **posilují** dané chování,
  - 2.důsledky, které poskytují potrestání dané chování **oslabují** a
  - 3.důsledky, které neposkytují ani odměnu, ani potrestání, vedou k tomu, že chování **vyhasíná**.
- Praktická aplikace této teorie je zřejmá:
  - 1. chceme-li posílit chování (aby bylo intenzivnější, častější, pravděpodobnější), poskytneme za něj odměnu.
  - 2.Naopak, chceme-li chování je oslabit (udělat méně intenzivní, méně častější, méně pravděpodobnější), poskytneme trest.
  - 3. Pokud chceme, aby chování vyhaslo (postupně zmizelo), nevěnujeme mu pozornost. A my také tak fungujeme: chování, které se nám osvědčilo, tj. poskytlo nám pozitivní zpětnou vazbu, opakujeme a již neděláme to, co výsledky, které chceme, nedává.

Skinnerova motivační teorie pozitivního posílení

- Teorie pozitivního posílení je teorie funkcionalistická: ukazuje, jak věci fungují, nedává však návod na to, co přesně funguje v tom smyslu, že neříká, co přesně posiluje, nebo oslabuje dané chování. Musíme si na to přijít my sami metodou pokus a omyl, avšak vyzbrojeni ostatními teoriemi motivace a naší vnímavostí a flexibilitou.
- Praktické použití má však ještě další úskalí, kterých bychom si měli být vědomi:
- v lidské společnosti je poměrně obtížné kontrolovat všechny zdroje posílení a oslabení. To jest, například, budeme-li některého žáka nebo pracovníka pozitivně posilovat, možná, že vliv jeho spolužáků nebo kolegů opačným směrem může být větší, než náš.
- Je často poměrně obtížné vyvolat odměnami vážné interní psychické a osobnostní změny. Změny chování jsou často pouze jakoby na povrchu dané osoby. Takové osoby mění své chování někdy pouze navenek (jenom kvůli odměně).
- Je velmi obtížné také účinně trestat.
- Trestání v případě nevhodného použití může vyvolat poměrně silné a nežádoucí a dlouhodobé a těžko napravitelné vedlejší efekty (hostilitu).

Burrhus Frederic **Skinner** (1904-1990)

Vygotský Lev Semjonovič (1896-1934)

- **Zóna aktuálního vývoje**

Vyjadřuje aktuální stav zralosti, vyspělosti, samostatné kognitivní disponovanosti a výkonnosti žáka

- **Zóna nejbližšího (tj. proximálního) vývoje**

To, co dnes dítě vykonává s pomocí dospělých, ale co bude v blízké budoucnosti provádět samostatně.

Lev Semjonovič **Vygotský**

Motivační teorie cílů 1/2

- Motivační teorie cílů zformulovaná roku 1979 G.P. **Lathamem** a E.A. **Lockem** tvrdí, že motivace a výkon jsou vyšší, jsou-li jednotlivcům stanoveny **specifické cíle**, jsou-li tyto cíle obtížné, ale přijatelné, a existuje-li odezva (zpětná vazba) na výkon.
- Důležitá je participace jedinců na stanovování cíle, neboť je to nástroj, jak získat souhlas pro stanovení vyšších cílů.
- Obtížné cíle musejí být projednány a odsouhlaseny a její dosahování musí být podporováno vedením a radou.
- Velmi důležitá pro udržení motivace je **zpětná vazba**, zejména pro dosahování stále vyšších cílů. (Armstrong, 1999).
- Stanovení cílů je jasná a přesvědčivá teorie motivačního působení. Jejím praktickým výstupem je ukládání úkolů.

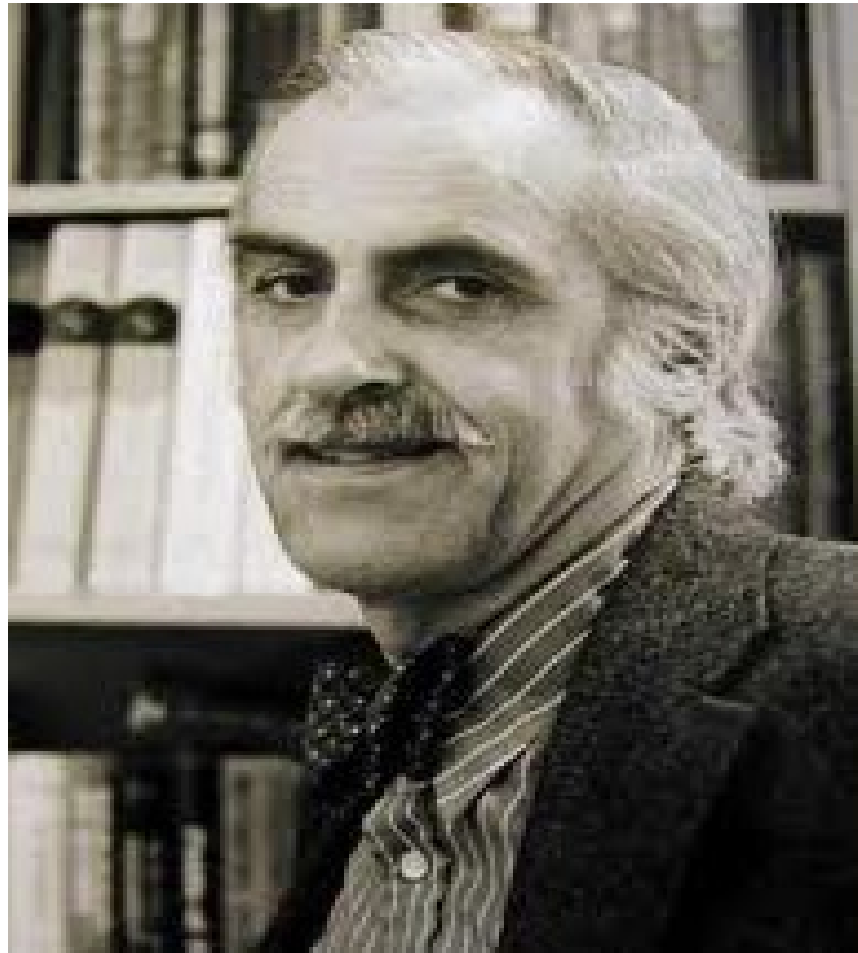
Motivační teorie cílů 2/2

- Při ukládání úkolu (cílů) je třeba dbát jistých parametrů, které jsou vystiženy anglickou zkratkou „**SMART**“ (hladký, průrazný).
Jednotlivá písmena vyjadřují atributy stanoveného úkolu:
  - **S** = *specifický* ;
  - **M** = *měřitelný* ;
  - **A** = *akceptovaný* ;
  - **R** = *reálný* ;
  - **T** = *termínovaný*.
- **Smith** (1998) tvrdí, že tyto SMART cíle tvoří spojovací články mezi našimi vůdčími hodnotami a každodenní činností. Vůdčí hodnoty určují, co je a co není pro nás důležité, ačkoliv se to jeví naléhavé, tj. důležité věci nemusejí být naléhavé, dokud je z nich neuděláme a naopak.

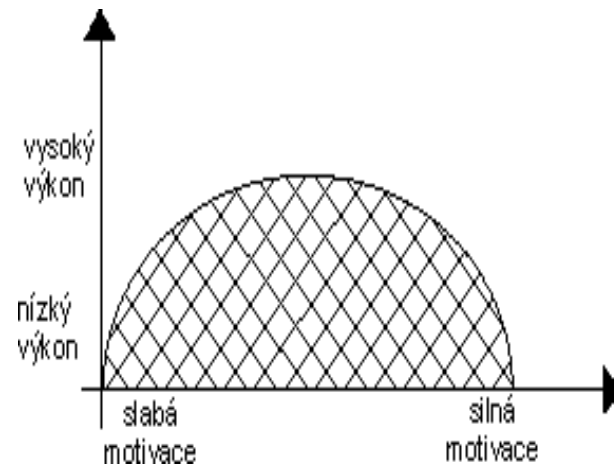
Motivační teorie tří potřeb Davida McClellanda

- David C. **McClelland** (*1917 - †1998) byl americkým behaviorální a sociální psycholog. Jeho teorie získaných potřeb je známa též jako *teorie tří potřeb*.
- McClelland tvrdí, že lidé mají potřebu něčeho dosáhnout, někam patřit a potřebu moci. Liší se pouze tím, jaký mají vnitřní žebříček priorit těchto tří potřeb.
- 1.Ten, který chce hlavně **něčeho dosáhnout** :
- Achiever – vyhledavač **úspěchu** má tendenci excelovat a oceňuje časté potvrzování toho, jak je dobrý. Vyhýbá se riziku, ze kterého není patrný zisk, nebo kde je pravděpodobnost neúspěchu příliš vysoká.
- 2.Ten, který chce hlavně **někam patřit** :
- Affiliation seeker- vyhledavač **spojenectví** má tendenci vyhledávat zejména harmonické vztahy s ostatními lidmi. Je konformní. Vyhledává spíše souhlas, než uznání.
- 3.Ten, který má silnou potřebu **moci** :
- Power seeker- vyhledavač **moci** má tendenci k síle a moci, a to buď kvůli ovládnutí lidí nebo kvůli dosažení cíle. Nevyhledává ani uznání, ani ocenění, stačí mu pouze souhlasná dohoda.

David McClelland (1917-1998)

Yerkes Dodsonův zákon motivace a výkonu

Robert Mearns Yerkes

(1876-1956)

Profesní vyhoření (burn out) učitelů

- Vyčerpání emočních investic a energetických zásob a zdrojů, snížená výkonnost.
- Přetíženost, poruchy pozornosti, stresy, konflikty s okolím, hyperkritičnost vůči ostatním.
- Ztráta angažovanosti, nadšení a motivace i sebedůvěry.
- Konečné stadium „vyplenění“ psychiky.
- Citová, emoční, afektivní únava, negativismus.
- Vyčerpanost, podrážděnost, úzkosti, pesimismus i do budoucnosti, subdeprese až deprese, psychická tenze.
- Somatické potíže (nespavost, obtíže gastrointestinální, cefalgie).
- Tendence k závislosti na lécích, drogách, nikotinu, alkoholu.

Christina Maslach

teorie vyhoření

10. Psychologie vyučování a výchovy

Vztahy mezi žáky.

(Okruh č. 10).

Složky úspěšné sociální komunikace a pozitivních vztahů

Akceptabilní asertivita (sebeprosazování).

Přiměřený oční kontakt.

Upřímně přátelský výraz ve tváři.

Přijatelný, neironizující tón řeči .

Adekvátní hlasitost.

„Zrcadlení“ ve slovech i v pohybech a výrazech.

Přiměřená plynulost, rytmus a melodie řeči.

Přiléhavá mimika a gestikulace.

Adekvátní obsah promluvy.

Edukace asertivity

- **Desatero asertivních práv podle něhož máme právo:**
  - *1.Sami posuzovat své chování a city a být za ně odpovědni.*
  - *2.Nenabízet žádné omluvy a výmluvy ospravedlňující naše chování.*
  - *3.Posoudit, zda a nakolik jsme zodpovědní za řešení problémů druhých lidí.*
  - *4.Změnit svůj názor.*
  - *5.Říci: "Já nevím."*
  - *6.Být nezávislí na dobré vůli ostatních.*
  - *7.Dělat chyby a být za ně zodpovědní.*
  - *8.Bělat nelogická rozhodnutí.*
  - *9. Říci: "Nerozumím."*
  - *10.Říci: "Je mi to jedno."*

Techniky asertivity

- **Základní asertivní techniky (metody)**
- jsou technikami, která nám umožní přiměřeně se chovat v různých situacích
- **1.Pokažená gramofonová deska** - metoda, která nás klidným opakováním toho, co chceme učit vytrvalostí v prosazování svého požadavku, bez nutnosti připravených argumentů nebo pocitu zlosti. Umožňuje ignorovat manipulativní a argumentační pasti a trvat při tom na svém.
- **2.Otevřené dveře** – metoda, která nás učí akceptovat manipulativní kritiku tak, že klidně přiznáte svému kritikovi, že v tom, co říká, je i něco pravdy. Dovoluje vám to zůstat konečným soudcem sebe samého i toho, co děláte. Umožňuje vám přijímat kritiku klidně, bez úzkosti obrany a zároveň vašemu kritikovi neposkytuje žádné posílení.
- **3.Sebeotevření** – způsob ulehčující sociální komunikaci a redukcující manipulaci pomocí vyjádření kladných i záporných aspektů vaší osobnosti a chování. Umožňuje klidně vyjádřit i takové věci, které u vás dříve vytvářely pocity nevědomosti, úzkosti a viny.
- **4.Volné informace**- metoda, která učí rozpoznávat v konverzaci i prvky, které jsou pro vašeho partnera zajímavé a důležité a současně nabízí to, že o sobě můžete poskytnout informace i vy. Snižuje plachost při zahajování rozhovoru a ulehčuje ho oběma stranám.

TA tréning asertivity Andrew **Salter** (1914-1996)

Sociometrické statusy a typy vztahů ve třídě

- **Populární dítě, hvězda, star** (*mající nejvíce atrakcí, tj. kladných voleb*). *Pozice alfa.*
- **Šedé eminence.**
- **Kontraverzní, sporné (ambivalentní) děti.**
- **Marginální, opomenuté, okrajové, ale ještě akceptované děti.** *Jsou ve hvězdném stínu.*
- **Antihvězdy** -*zavrhované, odmítané děti, černé ovce mají nejvíce repulzí, tj. záporných voleb. Pozice omega.*
- **Izolované dítě - outsider, sociální ostrov.**
- **Akceptované děti s průměrným sociometrický statusem.**

Sympatie v komunikaci a ve vztazích

Jsou zkoumány faktory, které způsobují, zda jsou nám lidé během sociální komunikace sympatičtí nebo nesympatičtí.

Jde o faktory **interpersonální přitažlivosti a podmínky pozitivních vztahů.**

Patří mezi ně:

- *fyzická atraktivita,*
- *vzájemná obeznámenost,*
- *podobnost názorů,*
- *blízkost,*
- *reciproční sympatie.*

11. Dificility a poruchy chování a osobnosti

Dificility chování, učení a prožívání.

(Okruh č. 11).

Ohrožené děti

- 1.V neúplných rodinách.
(Rizikovou skupinu tvoří chlapci-jedináčci, vyrůstající pouze s rozvedenou matkou;
mívají syndrom „maminčin chlapeček“).
- 2.Nezletilých rodičů.
- 3.S vážným tělesným nebo zdravotním postižením.
- 4.Rodičů s nízkým stupněm vzdělání nebo s mentální retardací.
- 5.Rodičů trestně stíhaných.
- 6.V rodinách, které děti týrají a zneužívají.
- 7.V rodinách alkoholiků a drogově závislých.
- 8.V dlouhodobé ústavní péči.
- 9.V rodinách některých podnikatelů a workoholiků.

Krize rodiny podle Mirona Zeliny (2006)

- 1. *Rozpad trojgenerační rodiny*
- 2. *Rozpad klasické rodiny (rozvody)*
- 3. *Chudoba a přepych.*
- 4. *Málo času pro děti, pro rodinu (workoholizmus).*
- 5. *Invaze počítačů, TV, internetu a mobilů do rodin-ztráta osobní komunikace.*
- 6. *Negativní emancipace žen (upřednostňování kariéry před dětmi a rodinou).*
- 7. *Zbezvýznamnění individuální existence (skrývání se za autority).*
- 8. *Stresy z nároků a globalizace.*
- 9. *Nedůvěra v tradiční hodnoty, rozpad hodnot (konzumismus, kleptokracie, preference amorálností, krádeží a podvodů).*
- 10. *Šíření drog.*
- 11. *Stěhování se do měst a eroze rodin pod vlivem subkultury města.*

- (Kováč, D., 2007; 292)

Riziková mládeži podle Zdeňka Matějčka (2001) 1/2

- **Konstitučně impulzivní** („*dříve jedná než myslí*“), často trpí syndromem ADHD nebo ADD (LMD).
- Oslabená **somatickým onemocněním** (zejména chronickým).
- **Chronicky stresovaná** např. neúspěchy, konflikty z pedagogy nebo rodiči, nebo se spolužáky, z nepřijetí skupinou.
- **Psychicky deprivovaná**, hledající uspokojení na nižší úrovni (např. v drogách) a v předčasných eroticko-sexuálních aktivitách.
- **Zvýšeně sugestibilní**, která snadno podléhá svodu (zejména je-li se subnormou intelektu).

Zdeněk Matějček (1922-2004) 2/2

Diagnostika hraničních závad (dificilit) chování a prožívání

1. *Zvýšená psychická tenze.*
2. *Lehká psychomotorická instabilita.*
3. *Infantilismus, parvuloismus.*
4. *Pedagogicky anormativní chování.*
5. *Interpersonální senzitivita, ostýchavost až intropunitivní zaměření osobnosti ((The Quiet Pupil).*
6. *Parciální nedostatky řeči a poznávacích procesů.*
7. *Závady motoriky a praxie (NLD či NVLD).*
8. *Sociální zanedbanost.*
9. *Subnorma intelektu.*
10. *Maladaptivní studijní a profesní orientace.*

NLD, resp. NVLD

- **Non-Verbal Learning Disability**
- (NLD, resp NVLD syndrom)
- Jde o psychonervový syndrom projevující se potížemi, závadami či poruchami (dysabilitou) v neslovním učení.
- Patří sem např. potíže v motorice, nemotornost, potíže v grafomotorice, dysgrafie, potíže v ovládání motorových i nemotorových vozidel, potíže ve vizuální paměti, ve vnímání prostoru, obtíže ve vizuálně prostorové orientaci a organizaci, potíže v matematice, potíže v nonverbální sociální komunikaci a interakci.
- Osoby s tímto syndromem přitom mívají naopak velmi dobré slovní vyjadřování, bývají výřečné, mají velmi dobrou slovní paměť, jsou pracovitě, cílevědomé, perzistentní.

Dys- závady a poruchy

- **Dyspinxie** představuje specifickou poruchu kreslení a rýsování , která je charakteristická nízkou úrovní kresby arysu. Dítě zachází s tužkou neobratně, tvrdě, nedokáže převést svou představu z trojrozměrného prostoru na dvojrozměrný papír, má potíže s pochopením perspektivy.
- Dítě trpící dyspinxií zřejmě bude mít potíže s pochopením stereometrie.
- **Dysmúzie** je specifická porucha postihující schopnost vnímání a reprodukce hudby. Projevuje se obtížemi v rozlišování tónů, dítě si nepamatuje melodii, nerozlišuje a není schopno reprodukovat rytmus.
- Potíže se čtením a zápisem not souvisí s problémy dyslektickými respektive dysgrafickými.
- **Dyspraxie** je specifická porucha obratnosti, schopnosti vykonávat složité úkony. Tato porucha se může projevit jak při běžných denních činnostech, tak ve vyučování. Děti s dyspraxií bývají pomalé, nezručné, neupravené, jejich výrobky jsou nevzhledné. Jejich obtíže se mohou projevit jak při psaní, tak kreslení, tělesné výchově i při pracovním vyučování, ale také při mluvení, protože dyspraxie může způsobit artikulační neobratnost. V matematice může mít dyspraxie vliv na kvalitu rýsování

Dificility ve srovnání s poruchami

- 1. Nesplňují všechna závazná kritéria pro poruchy v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN). Jsou hraniční, nikoliv jednoznačně patologická.*
- 2. Bývají krátkodobější než poruchy chování a osobnosti.*
- 3. Jejich spoluvýskyt (dvou i více) však je častý.*
- 4. Jejich projevy jsou méně intenzivní než u poruch.*
- 5. Jsou podmíněné spíše situačně a sociálně než organicky a konstitučně (geneticky).*
- 6. Bývají zcela nebo aspoň částečně reverzibilní.*
- 7. Reagují adekvátně již na pedagogickou péči.*

Záporné vlivy, podmínky a příčiny závad a poruch

Parentogenie (negativní působení rodičů).

Pedagogenie (negativní působení učitelů).

Managerogenie (negativní působení řídicích pracovníků).

Iatrogenie (negativní působení lékařů).

Sororigenie (negativní působení zdravotních sester).

Masmediagenie (negativní působení masových medií).

Egogenie (negativní působení sebe na sebe sama, např. narkomanie).

Psychopatologické tendence některých učitelů (SCL Derogatis a spol.)

- *Somatisace*
- *Obsese – kompulse.*
- *Interpersonální senzitivita.*
- *Deprese.*
- *Anxiozita.*
- *Hostilita.*
- *Fobie (např. arachnofobie, myzofobie).*
- *Paranoidní myšlení.*
- *Psychoticismus.*

SOMATIZACE

- Bolesti hlavy (cefalgie). 0,1,2,3,4
- Pocity na omdlení nebo závratí (vertigo). 0,1,2,3,4
- Bolesti u srdce nebo na hrudníku. 0,1,2,3,4
- Bolesti v kříži nebo jinde na páteři. 0,1,2,3,4
- Návaly na zvracení (nausea, vomitus (lat.) nebo emesis (řec.)) nebo nevolnost od žaludku. 0,1,2,3,4
- Bolesti svalů (myalgie). 0,1,2,3,4
- Pocity nedostatku vzduchu nebo „krátkosti dechu“. 0,1,2,3,4
- Návaly horka nebo chladu. 0,1,2,3,4
- Necitlivost nebo pocity tuposti některých částí těla. 0,1,2,3,4
- Pocity staženého hrdla, cizího tělesa v krku. 0,1,2,3,4
- Pocity slabosti (astenie) v některých částech těla. 0,1,2,3,4
- Pocity tíže v rukách nebo v nohách. 0,1,2,3,4

Klíč k somatizaci

- Orientačně
Hranice normy: 11
Patologie :15

OBSESE a KOMPULZE

- Nechtěné, nepříjemné myšlenky, slova nebo nápady, kterých se nemůžete zbavit. 0,1,2,3,4
- Strach, že si něco nezapamatuje nebo že v případě potřeby si na to okamžitě nevzpomene. 0,1,2,3,4
- Nesnášení povrchnosti, nedbalosti a nepořádnosti. 0,1,2,3,4
- Pocit, že Vám něco brání dostat se z místa (ukončit práci apod.). 0,1,2,3,4
- Nutnost dělat vše velmi pomalu pro zabezpečení správnosti. 0,1,2,3,4
- Potřeba kontrolovat a překontrolovávat po sobě to, co děláte. 0,1,2,3,4
- Nerozhodnost, rozhodovat se s obtížemi. 0,1,2,3,4
- Přestává mě to myslet, vypovídá mi paměť. 0,1,2,3,4
- Vedlejší myšlenky mi brání soustředit se. 0,1,2,3,4
- Nutkání opakovat tytéž úkony jako doteky, počítání, mytí se a podobně. 0,1,2,3,4

Klíč k obsesím a kompulzím

- Orientačně

Hranice normy: 12

Patologie : 13

NERD (nerdy)

- **Slangový výraz přejatý z angličtiny pro člověka příliš úzce zaměřeného na určitou specifickou oblast lidské činnosti.**
- **Má často obsesivně kompulzivní poruchy, bývá samotář nebo komunikuje pouze s podobnými jedinci, s ostatní populací mívá vztahové a komunikční potíže.**
- **Mylně bývá považován za málo inteligentního a za velkého podivína.**

Zvýšená interpersonální senzitivita

- Pocit, že Vás druzí kritizují. 0,1,2,3,4
- Cítit se plachý(á), stydlivý(á) nesvůj (nesvá) ve vztahu k opačnému pohlaví. 0,1,2,3,4
- Snadná zranitelnost citů. 0,1,2,3,4
- Pocit, že Vám druzí nerozumějí nebo s Vámi necítí. 0,1,2,3,4
- Pocit, že jsou Vám lidé nepřátelští nebo Vás nemají rádi. 0,1,2,3,4
- Pocity méněcennosti vůči druhým. 0,1,2,3,4
- Cítit se nesvůj (á). Nejistý (á), když se na Vás lidé dívají. 0,1,2,3,4
- Cítit se nesvůj (á) a nejistý (á) mezi lidmi. 0,1,2,3,4
- Při jídle nebo pití v přítomnosti jiných lidí nepříjemný pocit. 0,1,2,3,4

Klíč k interpersonální senzitivě

- Orientačně
- Hranice normy: 7
- Patologie : 11

Subdeprese a deprese

- Ztráta sexuálního zájmu nebo uspokojení. 0,1,2,3,4
- Pocit, že máte málo energie nebo že jste zpomalen(a). 0,1,2,3,4
- Myšlenky na ukončení života. 0,1,2,3,4
- Mít blízko k pláči, snadno se rozplakat. 0,1,2,3,4
- Pocit, jako byste byl(a) chycen(a) do pastí, zaskočen (a),přistižen(a) při něčem nedovoleném apod. 0,1,2,3,4
- Sebeobviňování. 0,1,2,3,4
- Pocit osamělosti, opuštěnosti. 0,1,2,3,4
- Sklíčenost, skleslost, smutná nálada. 0,1,2,3,4
- Připouštět si nadměrné starosti. 0,1,2,3,4
- Pocit, že nemáte o nic zájem. 0,1,2,3,4
- Pocit beznaděje do budoucna. 0,1,2,3,4
- Pociťovat vše jako značnou námahu. 0,1,2,3,4
- Pocit, že za nic nestojíte, k ničemu nejste, nikam se nehodíte. 0,1,2,3,4
-

Klíč k subdepresím a depresím

- Orientačně
- Hranice normy: 12
- Patologie: 20

ANXIOZITA

- Nervozita, vnitřní neklid nebo rozechvění. 0,1,2,3,4
- Svalové chvění v rukách či nohách, třesavka. 0,1,2,3,4
- Náhlé a bezdůvodné stavy vyplašenosti, zděšení, paniky. 0,1,2,3,4
- Neurčité pocity úzkosti a strachu. 0,1,2,3,4
- Bušení srdce nebo zrychlený tep. 0,1,2,3,4
- Pocity napětí a rozrušenosti. 0,1,2,3,4
- Chvilky pocitů hrůzy nebo paniky. 0,1,2,3,4
- Pocity takového neklidu, nepokoje, že nemůžete ani klidně sedět. 0,1,2,3,4
- Známé věci jako by byly podivné, neskutečné. 0,1,2,3,4
- Děsivé myšlenky nebo představy. 0,1,2,3,4

Klíč k **anxiozitě**

- Orientačně
- Hranice normy: 10
- Patologie: 15

HOSTILITA

- Dát se snadno znepokojit nebo podráždit. 0,1,2,3,4
- Náhlé a bezdůvodné výbuchy emocí, afektů a nálad, které nemůžete ovládnout. 0,1,2,3,4
- Nápady a nutkání někoho zbit, zranit ho nebo mu nějak ublížit (např. dát mu facku). 0,1,2,3,4
- Touha lámat, rozbítet nebo jinak ničit věci. 0,1,2,3,4
- Dostávat se do častých sporů (konfliktogenost). 0,1,2,3,4
- Sklony zlostně na někoho pokřikovat, křičet nebo vztekle házet, práskat věcmi (dveřmi). 0,1,2,3,4

Klíč k **hostilitě**

- Orientačně
- Hranice normy : 4
- Patologie: 5

FOBIE

- Pocity strachu z otevřených prostranství (široké ulice, parky, pole). 0,1,2,3,4
- Obavy, strach vycházet z domova. 0,1,2,3,4
- Strach z cesty autobusem, vlakem, tramvají nebo metrem. 0,1,2,3,4
- Nutnost vyhnout se ze strachu určitým místům, předmětům nebo činnostem. 0,1,2,3,4
- V návalu lidí jako ve frontě, v obchodě, v kině se cítit nepříjemně, nejistě. 0,1,2,3,4
- Nepříjemný pocit, nervozita, jste-li o samotě. 0,1,2,3,4
- Strach z mdloby na veřejnosti. 0,1,2,3,4

Klíč k fobiím

- Orientačně
- Hranice normy: 3
- Patologie: 5

PARANOIDNÍ MYŠLENÍ

- Pocit, že druzí mají vinu na většině Vašich obtíží. 0,1,2,3,4
- Pocit, že většině lidí nelze věřit. 0,1,2,3,4
- Pocit, že druzí Vás pozorují, sledují Vás nebo si o Vás povídají.
0,1,2,3,4
- Mívat nápady nebo názory, které nejsou „pro druhé“. 0,1,2,3,4
- Druzí Vám nevyjadřují dostatečně uznání za Vaše úspěchy a zásluhy 0,1,2,3,4
- Myšlenky, že Vás lidé využijí až zneužijí, dáte-li jim příležitost, necháte-li se. 0,1,2,3,4

Klíč k paranoidnímu myšlení

- Orientačně
- Hranice normy: 3
- Patologie: 6

PSYCHOTICISMUS

- Pomyšlení, že někdo může ovládat Vaše myšlenky. 0,1,2,3,4
- Slyšení hlasů, zvuků apod., které jiní neslyší. 0,1,2,3,4
- Pocit, že druzí čtou a znají Vaše tajné myšlenky. 0,1,2,3,4
- Míváte myšlenky, které Vám připadají, že nejsou Vaše vlastní. 0,1,2,3,4
- Pocity samoty, osamocení, i když jste mezi lidmi. 0,1,2,3,4
- Mívat myšlenky sexuálního obsahu, které silně obtěžují, znepokojují. 0,1,2,3,4
- Myšlenky, že zasloužíte potrestání za hříchy, přestupky nebo poklesky. 0,1,2,3,4
- Myšlenka, že se děje nebo se už stalo něco vážného, změna s Vaším tělem.
- Necítíte se citově blížký(á) k žádné osobě. 0,1,2,3,4
- Dojem, že s Vaším myšlením, rozumem není něco v pořádku. 0,1,2,3,4

Klíč k psychoticismu

- Orientačně
- Hranice normy: 3
- Patologie : 5

Nezařazené položky

- **1. Poor appetite.**
- Špatná chuť k jídlu. 0,1,2,3,4
- **2. Trouble falling asleep.**
- Potíže s usínáním. 0,1,2,3,4
- **3. Thoughts or death or dying.**
- Myšlenky na smrt nebo umírání. 0,1,2,3,4
- **4. Overeating.**
- Přejídání se. 0,1,2,3,4
- **5. Awakening in the early morning.**
- probouzí se příliš brzy. 0,1,2,3,4
- **6. Sleep that is restless or disturbed.**
- Neklidný nebo narušený spánek. 0,1,2,3,4
- **7. Feelings of guilt.**
- Pocity viny. 0,1,2,3,4

Klíč k nezařazeným položkám

- Orientačně
- Hranice normy: 6
- Patologie: 9

Obecný ukazatel závažnosti

- Orientačně
- Hranice normy : 72
- Patologie.10 7

12. Odborné intervence

Intervence v edukační psychologii.

(Okruh č. 12).

Vznik a vývoj poradenství

První pokusy o výchovné poradenství vznikly v Anglii v roce 1844, kdy F. **GALTON** otevřel tzv. *antropometrickou laboratoř*.

V USA vznikla první psychologická klinika při Pensylvánské univerzitě již v roce 1896. Založil ji Lightner **WITMER** z podnětu J.M.CATTELLA, žáka F.Galtona.

Od roku 1907 se budovaly ve Velké Británii a USA **Child Guidance Clinics**, čímž se položily základy na propojení klinické psychologie s psychologíí poradenskou.

V Československu vznikla první *Dětská psychologická poradna* až v roce 1957 v Brně.

Kariérové poradenství

Systemová a komplexní odborná poradenská pomoc v problematice celoživotního vzdělávání i sebevzdělávání a pracovní aktivity tak, aby byl vzdělávání i pracovní zařazení v souladu s adekvátními vlastnostmi osobnosti a psychiky.

První specializovaná poradna pro volbu povolání (psychotechnická) vznikla v Bostonu v roce 1908.

V Československu vznikla první poradna pro volbu povolání a studia v roce **1919** (asi v Brně).

Peterův syndrom (resp. princip) – někteří lidé mají tendenci dostávat se v sociální a pracovní hierarchii až na pozici (funkci, profesi) na kterou již nestačí.

Definice zdraví

Jde o stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, ne pouze o nepřítomnost choroby nebo vady.

Jde o holistickou (celostní a vícerozměrnou) koncepci teorii, paradigma mající ráz ideálu.

Tato obecná definice WHO umožňuje podílet se na zdravotnické diagnostice i terapii a prognostice také nezdravotnickým odborníkům, včetně pedagogů, psychologů, sociologů.

Složky poradenské péče

AMBULANTNÍ – krátkodobá.

DISPENZÁRNÍ – dlouhodobá a soustavná.

DIAGNOSTICKÁ.

TERAPEUTICKÁ (např. ergoterapie, arteterapie, taneční terapie, muzikoterapie, dramaterapie, canisterapie, hipoterapie, rodinná terapie, skupinová psychoterapie, individuální psychoterapie, bazální stimulace, medikamentózní léčba).

KOMPLEMENTÁRNÍ- doplňková (kluby, kroužky, tábory).

Stacionární péče

Komplexní celodenní nebo i celotýdenní péče.

Např.:

pro děti a mládež s kombinovanými vadami,
domovy pro seniory („domovinky“).

Nápravné metody

PRIMUM NON NOCERE. (Především neškodit).

Příklad, vzor k identifikaci a nápodobě.

Persuase (vysvětlování).

Nabádání a povzbuzování k autoregulaci, automonitorování, selfmanagementu..

Korektivní zkušenosti.

Reedukace.

Individuální vzdělávací program.

Logopedická péče.

Skupinová psychokorekce (psychokorektivní kluby).

Skupinová psychorehabilitace (psychorehabilitační tábory).

Sociálně psychologický trénink.

Studijní či profesní reorientace. Rekvalifikace.

Relaxační trénink.

Rodinná terapie a edukace.

Arteterapie.

Behaviorální terapie.

Kognitivně behaviorální terapie.

Prevence a její typy

Primární: zabraňuje vzniku závad, poruch a chorob.

Sekundární: zabraňuje rozvoji již vzniklých závad, poruch a chorob.

Terciární: napravuje následky závad, poruch a chorob, brání zhoršování.

Kvartérní: optimalizace zbytkových funkcí a kvality života např. u progredujících a nevléčitelných poruch a chorob.

Prognóza a její druhy

Prognosis, prognóza
(předpověď do budoucna):

- *bona* (dobrá);
- *dubia* (pochybná);
- *incerta* (nejistá);
- *infausta* (nepříznivá);
- *mala* (špatná);
- *pessima* (velmi špatná);
- *letalis* (nejhorší).

Cíle správné výchovy a sebevýchovy

1. *Adekvátní vnímání reality.*
2. *Akceptace sebe i druhých.*
3. *Spontánnost (expresivnost) a asertivita.*
4. *Zaměření na problémy.*
5. *Smysl pro humor.*
6. *Tvořivost.*
7. *Automonitorování, autoregulace.*
8. *Socializovanost.*
9. *Integrovanost.*
10. *Úsilí a maximální kultivovanost osobnosti.*

Křesťanské ctnosti (virtus) jako cíle výchovy

1. ***Skromnost*** (pokora, humilitas), opak je hříšná pýcha (superbia).
2. ***Štědrost*** (caritas), opak je hřích lakomství (avaritia).
3. ***Přejícnost*** (humanitas), opak je hřích závist (invidia).
4. ***Mírumilovnost*** (patientia), umírněnost opak je hřích zlost, hněv (ira).
5. ***Cudnost*** (castitas), opak je hřích zhýralost (luxuria).
6. ***Střídmost*** (frenum), opak je hřích nestřídmost (gula).
7. ***Činorodost*** (industria), opak je hřích lenivost (acedia).

Teologální (božské) ctnosti

Víra.

Naděje.

Láska.

Civilní humánní ctnosti

- ***Obezřetnost*** (prudentia).
- ***Spravedlnost*** (iustitia).
- ***Mírnost*** (temperantia)
- ***Statečnost*** (fortitudo).

DOPORUČENÍ KEMSAK pro rozvíjení možné osobnosti žáků (Miron Zelina)

Kognitivizace (rozvoj samostatného myšlení).

Emocionalizace (rozvoj prožívání).

Motivace (rozvoj žádoucích zájmů a snah).

Socializace (rozvoj zdravé komunikace).

Axiologizace (rozvoj hodnotové orientace).

Kreativizace (výchova tvořivého životního stylu).

Miron Zelina

slovenský profesor psychologie

